

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Lähdetekstinä instrumentaalimusiikki

Asiakkaiden toiveita ja asiantuntijoiden näkemyksiä
instrumentaalimusiikin tulkkauksesta

Siina Liimatainen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)
huhtikuu / 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Siina Liimatainen	Sivumäärä 43 ja 8 liitesivua
Työn nimi Lähdetekstinä instrumentaalimusiikki. Asiakkaiden toiveita ja asiantuntijoiden näkemyksiä instrumentaalimusiikin tulkkauksesta.	
Ohjaava opettaja Zita Kóbor-Laitinen	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Tulke Oy, Salla Vallius	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä viittomakielen tulkin käyttäjien kokemuksia instrumentaalimusiikin tulkkauksesta sekä kartoittaa heidän toiveitaan instrumentaalimusiikin tulkkauksen toteuttamisesta. Tutkimusaihe on ajankohtainen, sillä kulttuuripalveluita tarjoavat tahot haluavat tehdä palveluitaan entistäkin saavutettavampia. Näin ollen esimerkiksi viittomakielelle tulkattujen oopperoiden yhteydessä on tarve myös musiikin kuvailulle. Opinnäytetyön tilaajana toimi viittomakielistä tulkkauspalvelua tuottava Tulke Oy.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivien eli laadullinen ja tutkimusmenetelmänä on käytetty haastattelua. Osa haastatteluista on toteutettu teemahaastatteluina ja osa sähköisinä haastatteluina. Tutkimukseen on osallistunut kolme viittomakielen tulkin käyttäjää, kuuro näyttelijä ja viittomakielen tulkki Dawn Jani Birley sekä kuurojenpappi Elina Jokipaltio, jolla on kokemusta instrumentaalimusiikin tulkkauskokeiluista työnsä puolesta. Kaikki haastatellut olivat kiinnostuneita tutkimusaiheesta ja heidät valittiin sillä perusteella mukaan tähän tutkimukseen.</p> <p>Haastatteluvastauksista selvisi, että instrumentaalimusiikkia kuvailevalta tulkilta toivotaan eläytymistä tulkkaustilanteen asettamissa rajoissa. Erityisesti soivien instrumenttien ja soitonvoimakkuuden välittymistä tulkkauksesta pidettiin tärkeänä. Aina ei ole tarpeen käyttää kielellisiä keinoja instrumentaalimusiikkia tulkattaessa vaan tulkkauksessa voidaan hyödyntää myös non-lingvistisiä keinoja. Oleellista on huomioida asiakkaan yksilölliset tarpeet ja toiveet instrumentaalimusiikkia tulkattaessa.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä esiteltyä tietoperustaa ja tutkimustuloksia voidaan käyttää työkaluna instrumentaalimusiikin tulkkausta suunniteltaessa tai toteutettaessa. Opinnäytetyön kautta viittomakielen tulkit voivat saada osaamisensa perustaksi myös asiakkaiden näkemyksiä, jolloin tarjotun tulkkauksen laadun ei tarvitse perustua pelkkään oletukseen siitä, mikä on toivotunlaista instrumentaalimusiikin tulkkausta.</p>	
Asiasanat musiikki, soitinmusiikki, tulkkaus, kuvailutulkkaus, kuvailu	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
The Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Siina Liimatainen	Number of Pages 43 and 8 annex pages
Title Instrumental Music as the Source Text. Customers' needs and professional viewpoints on the interpretation of instrumental music.	
Supervisor Zita Kóbor-Laitinen	
Subscriber and Mentor Tulke Oy, Salla Vallius	
<p>Abstract</p> <p>The main goal of this thesis was to gather experiences of interpretation of instrumental music from customers of sign language interpreting services and to understand what they want from the interpretation of instrumental music. The topic of this survey is topical because many institutions providing cultural services are interested in increasing the accessibility of their services. When there is, for example, sign language interpretation at the opera, there will also be a need for a description of the music. The subscriber of this thesis was Tulke Oy, which provides interpretation services in sign language.</p> <p>This survey is qualitative and interviews were used as a research method. Part of the interviews were conducted as theme interviews, and the rest, via e-mail. Taking part in this survey were three customers of interpreting services, as well as, deaf actress and sign language interpreter Dawn Jani Birley and Elina Jokipaltio, a priest who specialises in catering to deaf parishioners, and who also has experience in the interpretation of instrumental music. All those interviewed were interested in the subject of this thesis and that is why they were chosen to take part.</p> <p>This survey indicates that customers hope that the interpreter will put his/her soul into interpreting as much as the situation allows and also that elements such as the instruments and volume in particular should be described. The description doesn't always have to be lingual: it can also be done visually using non-verbal elements. This survey shows that it is important to see the individual needs and wishes of customers when interpreting instrumental music.</p> <p>The theory and results of this thesis can be used as tools when planning or putting into practice the interpretation of instrumental music. Sign language interpreters can get useful information from this thesis about what customers want from interpretation of instrumental music. It then becomes possible to base the quality of interpretation of instrumental music on real experience and honest wishes from customers.</p>	
Keywords music, instrumental music, interpreting, audio description, description	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	6
2.1 Tutkimuskysymykset	6
2.2 Tutkimuksen kulku ja tutkimusmenetelmät	7
2.3 Aiheen ajankohtaisuus	10
2.4 Instrumentaalimusiikin tulkkausta sivuavia tutkimuksia	11
3 INSTRUMENTAALIMUSIIKKI	14
3.1 Mitä instrumentaalimusiikki on?	14
3.2 Instrumentaalimusiikin merkitys kuurojen yhteisössä	14
3.3 Voidaanko instrumentaalimusiikkia pitää viittomakielen tulkin lähdetekstinä?	15
3.4. Maailmalla kokeiltuja menetelmiä instrumentaalimusiikin tulkkaukseen	16
4 TULKKAUSTEORIOIDEN JA -MENETELMIEN SOVELTUVUUS INSTRUMENTAALIMUSIIKIN TULKKAUKSEEN	19
4.1 Kuvailutulkkauksen ja kuvailun perusteiden soveltuvuus instrumentaalimusiikin tulkkaukseen	19
4.2 Skoposteorian soveltuvuus instrumentaalimusiikin tulkkaukseen	22
5 HAASTATTELUSTA SAATUJEN TULOSTEN TARKASTELUA	24
5.1 Musiikki haastateltujen tulkinkäyttäjien kokemana	24
5.2 Haastateltujen kokemustaustasta	26
5.3 Haastateltujen toiveita musiikin kuvailusta	26
5.4 Toiveita keinoista musiikkikokemuksen välittämiseksi	29
5.5 Haastateltujen ajatuksia musiikin tulkkauksen toteutuksesta	34
6 LOPUKSI	38
6.1 Tutkimustulokset	38
6.2 Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimusaiheita	39
LÄHTEET	41
LIITTEET	44

1 JOHDANTO

Musiikin suhteessa kuurojen yhteisöön on mielestäni jotakin hyvin kiehtovaa. Opintojeni aikana olen saanut lukea monesta teoksesta, ettei musiikki varsinaisesti kuulu kuurojen kulttuuriin. Näin varmasti osittain onkin. Kolikon toinen kiinnostava puoli on kuitenkin se, että samaan aikaan kuuro rap-artisti Signmark valloittaa maailmaa musiikillaan, yliopistoissa tutkitaan kuulovammaisten lasten musiikkikasvatusta ja Voice of Finlandin lauteille kipuaa paljain jaloin laulamaan Reetta Kaartinen, joka kertoo olevansa käytännössä kuuro ilman kuulolaitteita ja aistivansa musiikin tuntoaistin avulla.

Kipinän juuri instrumentaalimusiikin tulkkauksen tutkimiseen sain kuurojenpappi Elina Jokipalttiolta keväällä 2011, jolloin hän oli luennoimassa meille hengellisten tilaisuuksien tulkkauksesta. Luentojen jälkeen oivalsin, että myös instrumentaalimusiikin tulkkauksella on jalansijansa, vaikka suurimmassa osassa yleistulkkauksia, kuten vaikkapa pankissa tai vakuutusyhtiössä asioidessa, se ei olekaan tarpeen.

Samana keväänä pääsimme ryhmissä tulkkamaan jumalanpalveluksia ja kuinka ollakaan jumalanpalveluksessa, jota olimme tulkkamassa, sattui olemaan runsaasti musiikkia ja myös instrumentaalista musiikkia. Omaan osuuteeni valmistautuessani huomasin, kuinka instrumentaalimusiikin tulkkauksesta ei varsinaisesti löytynyt tietoa, tai minkäänlaista ohjenuoraa, kuinka se käytännössä tulisi toteuttaa. Niinpä oma tuotokseni pohjautui täysin improvisaatioon ja vaikka kuulevilta kiitosta satoikin, kiittelin hiljaa mielessäni, ettei tilaisuuteen saapunut ketään kuuroa paikalle.

Kokemukseni mukaan aiheesta keskustellaan varsin vähän, niin tulkkien kuin asiakkaidenkin keskuudessa. Tulkin katsotaan olevan ensisijaisesti kielellisten oikeuksien toteutumista varten ja kenties siitä syystä musiikki ja sen tulkkaukset jää paitsioon. Toisaalta, mikäli mietin taas jumalanpalvelusta, jota olin tulkkamassa, syntyi kirkkosalin tunnelma ennemminkin musiikin luomana eikä niinkään sanoista, joita kirkossa lausuttiin. Kolikolla tuntuu siis tässäkin asiassa olevan kaksi puolta ja siitä syystä tämän opinnäytetyön tavoitteeksi muotoutui instrumentaalimusiikin tulkkauksen käytänteiden kartoittaminen ja kokoaminen yksiin kansiin.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia instrumentaalimusiikin visuaalista tulkkausta viittomakielentulkin asiakkaiden näkökulmasta. Asiakasnäkökulma kiinnosti ti-laajana toimivaa Tulke Oy:tä, sillä tulkkien on helppo keskustella keskenään tekemis-tään tulkkaustratkaisuista ja kehittää osaamistaan sitä kautta. Sen sijaan asiakkaiden toiveita ja ajatuksia on vaikeampi saada oman kehittymisen perustaksi. Tilanne on varmasti samankaltainen myös muiden viittomakielen tulkkien keskuudessa, joten uskon tästä selvitystyöstä olevan hyötyä myös laajemmin viittomakielen tulkkien ammattiryhmälle. Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykseni sekä käytetyt tutki-musmenetelmät. Lisäksi käsittelen alaluvussa 2.3. opinnäytetyöni ajankohtaisuutta ja oikeastaan sitä kautta myös yhtä tärkeimmistä syistä tämän opinnäytetyön synnylle.

2.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

- Mitä viittomakielen tulkin asiakkaat toivovat instrumentaalimusiikin tulkkaukselta?
- Kuinka viittomakielen tulkit voisivat vastata näihin tutkimuksessa esiin nousseisiin toiveisiin?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen etsittiin vastauksia haastatteleamalla asiakkaita ja keräämällä heidän kokemuksiaan ja toiveitaan instrumentaalimusiikin tulkkaukses-ta. Toisella tutkimuskysymyksellä puolestaan oli tavoitteena löytää tulkeille välineitä, joilla he voisivat toimivasti välittää instrumentaalimusiikin mukanaan tuoman elämyk-sen ja tunnelman asiakkailleen. Tähän tutkimuskysymykseen on pyritty löytämään vastauksia niin tulkinkäyttäjien kuin asiaa tuntevien kuoron näyttelijän ja viittomakie-len tulkin Dawn Jani Birleyn sekä kuurojenpappi Elina Jokipaltionkin antamista haas-tatteluvastauksista.

2.2 Tutkimuksen kulku ja tutkimusmenetelmät

Tutkimukset kvantitatiivisiin ja kvalitatiivisiin tutkimuksiin jakavan ajatusmallin mukaan tämä tutkimus on kvalitatiivinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan todellisuutta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 161). Tässä opinnäytetyössä kuvataan instrumentaalimusiikin tulkkausta kahdesta näkökulmasta toisaalta asiakkaiden kokemana ilmiönä ja toisaalta ilmiön äärellä työskentelevien, asiaa tuntevien henkilöiden silmin. Laadullisessa tutkimuksessa on tavoitteena löytää ja paljastaa uutta olemassa olevasta ilmiöstä, eikä niinkään todistaa jonkin ilmiön olemassaoloa (Hirsjärvi ym. 1997, 161). Tämän tutkimuksen kohdalla löytäminen ja paljastaminen tarkoitti muun muassa asiakkaiden toiveiden esiin nostamista.

Laadullisen tutkimuksen näkökulmasta tärkeää ei ole niinkään tilastollinen yleistettävyyys vaan se, että tutkimuksen kautta löydetään joitakin selityksiä olemassa olevalle ilmiölle tai vallitsevia ajatusmalleja voidaan tutkimuksen valossa kyseenalaistaa. Tämän aikaansaamiseksi riittää pienempikin aineisto, kunhan se on laadukas. (Vilka 2005, 126.) Laadulliselle tutkimukselle ominaisena piirteenä voidaan myös pitää sitä, että tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä sattumanvaraisesti (Hirsjärvi ym. 1997, 164). Tässä tutkimuksessa tutkimusjoukko oli pieni, mutta haastateltavat oli valittu tarkoituksenmukaisesti ja haastatteluista saadut vastaukset olivat kattavia tutkimuskysymyksiin vastaamisen näkökulmasta.

Aineistonkeruumenetelmäksi tähän tutkimukseen valikoitui yksilohaastattelu. Työtäni varten haastattelin sekä tulkinkäyttäjiä, että kahta asiantuntijaa. Yhtä tulkinkäyttäjistä haastateltiin kasvokkain teemahaastatteluna syksyllä 2012. Teemahaastattelulla tarkoitetaan sitä, että haastattelu ei etene kysymys kysymykseltä vaan teemoittain, jolloin vuorovaikutukselle jää enemmän tilaa (Hirsjärvi & Hurme 2010, 48). Teemahaastattelu soveltuu laadullisen tutkimuksen menetelmäksi, koska tällöin tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esiin (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 164). Toteutamani teemahaastattelun runko on opinnäytetyön liitteenä (Liite 1). Vaikka haastattelurunko on esitetty tarkkojen kysymysten muodossa, ei näitä kysymyksiä ole esitetty sellaisenaan vaan haastattelussa edettiin vapaamuotoisesti teemasta toiseen. Tarkat kysymykset auttoivat tutkijaa pitämään keskustelun tutkimusaiheessa ja tutki-

muskysymyksiin vastaamisen kannalta olennaisissa aihepiireissä. Mikäli joka haastattelussa olisi keskusteltu täysin eri aiheista olisi vastausten analysoiminen ja johtopäätösten tekeminen muuttunut ongelmalliseksi, sillä saatuja aineistoja olisi ollut haastavaa saada keskustelemaan keskenään.

Kahden muun tulkinkäyttäjän haastattelut toteutettiin keväällä 2013, käytännön syistä sähköisinä. Näin ollen haastattelukysymykset oli pakko muokata tarkoiksi ja ohjeistus laatia selkeäksi. Niinpä sähköpostilla toteutetut tulkinkäyttäjien haastattelut olivat luonteeltaan ennemminkin lomakehaastatteluita eli kysymysten ja väitteiden muoto oli täysin ennalta määrätty (Hirsjärvi & Hurme 2010, 44). Jotta sähköiset vastaukset olisivat vertailukelpoisia teemahaastatteluiden kanssa, pyrittiin sähköpostihaastattelussakin jättämään tilaa mieleen nousseiden asioiden ilmaisemiselle. Sähköisten haastatteluiden saatekirje ja kysymykset ovat myös tämän opinnäytetyön liitteenä (LIITE 2).

Haastatteluun osallistuneista tulkinkäyttäjistä kaksi oli viittomakielisiä. Heistä käytetään tulosten esittelyssä nimiä Haastateltava 1 ja Haastateltava 2. Kolmas haastatteluun osallistunut tulkinkäyttäjä oli kuuroutunut ja hänet olen nimennyt Haastateltavaksi 3. Haastatelluiksi tulkinkäyttäjiksi valittiin viittomakielen tulkin asiakkaita, jotka olivat kiinnostuneita musiikin tulkkauksesta. Näin meneteltiin, jotta toiveet instrumentaalimusiikin tulkkauksen suhteen olisivat aitoja, eikä niiden perustana olisi ajatus ”Jos haluaisin musiikkia kuvailtavan, niin toivoisin...” Haastateltavia 1 ja 2 haastateltiin sähköisesti ja Haastateltavaa 3 teemahaastatteluna.

Tulkinkäyttäjien lisäksi asiantuntijoina haastateltiin kuurojenpappi Elina Jokipaltiota (jatkossa Jokipaltio) sekä kuuroa näyttelijää ja viittomakielen tulkkia Dawn Jani Birleyta (jatkossa Birley). Jokipaltio on työnsä puolesta usein musiikin tulkkauksen äärellä, vaikkei viittomakielen tulkkina työskentelekään. Lisäksi Jokipaltiolle on kokeuksensa kautta tietoa kuurojen suhteesta musiikkiin kirkollisissa tilaisuuksissa sekä näkemystä siitä, millaiset instrumentaalimusiikin tulkkaukset on koettu mielekkäiksi näissä tilanteissa. Jokipaltion haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna Teemahaastattelun runkoa (LIITE 1) käyttäen kesäkuussa 2012 ja hän antoi luvan käsitellä vastauksiaan nimellä. Lupalomakkeen pohja löytyy osiosta Liitteet (LIITE 3).

Birleyta haastateltiin keväällä 2013 sekä sähköisesti englannin kielellä että kasvokkain suomalaisella viittomakielellä. Englanninkieliset sitaattit löytyvät tutkijan kääntäminä opinnäytetyön lopusta (LIITE 5). Englanninkielinen haastattelu toteutettiin sähköisen haastattelulomakkeen (LIITE 2) avulla, mutta englanniksi käännettynä, teemahaastattelun pohjana on puolestaan käytetty teemahaastattelun runkoa (LIITE 1). Birley valikoitui haastateltavaksi, sillä hänellä on kokemusta esittävien taiteiden tulkkauksesta ja esiintymisestä. Hän on ollut muun muassa mukana näyttelijänä ensimmäisessä viittomakielisessä oopperassa *Kaarle-kuninkaan metsästys* sekä tulkkina Kansallisoopperan *Carmen*-oopperan tulkatuissa näytöksissä. Myös Birley antoi luvan nimensä käyttämiseen tässä opinnäytetyössä.

Mielenkiintoista olisi ollut aineiston kerääminen ryhmähaastatteluna tai ryhmäkeskusteluna. Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan sitä, että haastattelijä kyselee kysymyksiään haastateltavilta vuorotellen, mutta kutsuu silti kaikki haastateltavat yhtä aikaa koolle. Ryhmäkeskustelussa puolestaan on tavoitteena kerätä aineistoa ryhmän keskenään käymän keskustelun kautta, jolloin vuorovaikutus ei jää vain haastattelijan ja haastateltavien väliseksi. (Valtonen 2005, 223-224.) Ryhmässä keskusteleminen olisi saatanut palauttaa haastateltavien mieleen joitakin tulkkaukokokemuksia haastattelussa jaettaviksi ja siten poikia kannanottoja myös muilta haastateltavilta. Tämä tutkimusmenetelmä rajautui kuitenkin työn ulkopuolelle, sillä epäily oli, että aihepiiri on jokseenkin uusi ja vieras haastatelluille tulkinkäyttäjille. Näin ollen vaarana olisi ollut valtahierarkian määrittäminen kokemuksen mukaan. Ryhmähaastatteluissa juuri valtahierarkia vaikuttaa siihen, ketkä puhuvat ja mitä (Hirsjärvi & Hurme 2010, 63).

Haastattelun aihepiirit olivat samat riippumatta haastateltavasta tai haastattelun toteutustavasta. Haastattelun kautta haastateltavat saivat kertoa kokemuksistaan instrumentaalimusiikin tulkkauksesta. Lisäksi he saivat esittää toiveitaan instrumentaalimusiikin tulkkauksen suhteen niin tulkkaukstopojen kuin teknisten vaatimustenkin osalta. Kysymyksissä keskityttiin myös siihen, mitä musiikki on viittomakielen tulkkien asiakkaiden kokemana ja mitä nämä asiakkaat haluaisivat instrumentaalimusiikista kokea viittomakielen tulkin välittämänä. Jokaisen haastattelun yhteydessä pyydettiin myös laittamaan tärkeysjärjestykseen instrumentaalimusiikintulkkaukseen vaikuttavia seikkoja kirjallisen lomakkeen (Liite 4) avulla. Näistä lomakkeista saatuja tietoja käsi-

tellään haastateltavien antamien vastausten lomassa luvussa 5 siltä osin, kun ne tuovat tarkennusta haastattelussa annettuihin vastauksiin.

Kerättyä tutkimusaineistoa analysoitiin kuvauksen, luokittelun ja aineiston yhdistelyn avulla. Tutkittavan ilmiön kuvauksessa on se riski, että tutkimusaineistoa kuvatessa esitetään liian yksityiskohtaisia seikkoja (Hirsjärvi & Hurme 2010, 146). Toisaalta laadullisen tutkimuksen analyysin lähtökohtana voidaan pitää aineiston monitahoista ja yksityiskohtaista tarkastelua (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 164). Näin ollen aineiston kuvaus on perusteltua analysoinnin työkaluna. Luokittelemalla voidaan jäsentää tutkittavaa ilmiötä aineiston osia vertailemalla (Hirsjärvi & Hurme 2010, 147). Yhdistelyssä puolestaan on kyse siitä, että löydettyjen luokkien väliltä pyritään löytämään samankaltaisuuksia ja säännönmukaisuuksia tai vaihtoehtoisesti säännönmukaista vaihtelua. Näitä yhteyksiä tulisi pyrkiä ymmärtämään myös teoreettisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 149-150.) Edellä kuvatun kaltaiseen analyysiin pyrittiin myös tämän tutkimuksen aineiston käsittelyssä.

2.3 Aiheen ajankohtaisuus

Tutkimusaiheesta ajankohtaisen tekee saavutettavuusajattelun yleistyminen. Saavutettavuudella tarkoitetaan tilannetta, jolloin kaikilla on mahdollisuus osallistua. Esimerkiksi kulttuuripalveluiden näkökulmasta saavutettavuutta lisäävät helppo ja esteetön tiedonhankkiminen, liikkuminen, näkeminen, kuuleminen ja vuorovaikutus. Saavutettavuuden osa-alueiden tarkastelussa voidaan hyödyntää myös seuraavaa jaottelua: asenteet, viestinnän saavutettavuus, hinnoittelun saavutettavuus, rakennetun ympäristön saavutettavuus, saavutettavuus eri aistien avulla, tiedollinen saavutettavuus, sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus sekä päätöksenteko ja strateginen työ. Mikäli näillä osa-alueilla on huomioitu eri asiakasryhmät voidaan puhua saavutettavuudesta. (Kulttuuria kaikille 2012a.) Instrumentaalimusiikkia tulkkamalla voidaan kin viittomakielen tulkin asiakkaan näkökulmasta parantaa ainakin sosiaalista ja kulttuurista saavutettavuutta sekä saavutettavuutta eri aistien avulla.

Tällä hetkellä esimerkiksi Kulttuuria kaikille -palvelu työskentelee saavutettavuuden edistämiseksi pyrkimällä lisäämään ja kehittämään taiteen ja kulttuurin saavutetta-

vuutta koskevaa tietoa (Kulttuuria kaikille 2012b). Saavutettavuutta edistävinä seikkoina palvelu mainitsee myös viittomakielen tulkkauksen ja kuvailutulkkauksen (Kulttuuria kaikille 2012c). Lisäksi Kulttuuria kaikille -palvelun Teatteria kaikille -oppaassa on erikseen ohjeistus viittomakielisen tulkkauksen järjestämisestä esitykseen (Kulttuuria kaikille 2012d). Viittomakielisten näkökulmasta saavutettavuuden kannalta haastavia paikkoja ovat juuri teatterit, oopperat ja erilaiset yleisötahtumat.

Suomen kansallisooppera on ollut varsin aktiivinen saavutettavuuden parantaja viittomakielisten näkökulmasta. Esityskaudella 2011-2012 tulkattiin kaksi Carmen-oopperan ja kaksi Puhdistus-oopperan näytöstä viittomakielelle. Tällä esityskaudella 2012-2013 järjestettiin tulkkaus viittomakielelle kahdessa Rigoletto-oopperan esityksessä ja kahdessa Robin Hood -oopperan esityksessä. Kuurojen Liitto ry onkin myöntänyt Suomen Kansallisoopperalle Vuoden viittomakieliteko 2013 –palkinnon (YLE 2013). Kansallisoopperan tiedotteessa todetaan, että esityksiä tulkkavat viittomakielen tulkit keskittyvät sekä tarinan tulkkaukseen että musiikin kuvailuun. (Suomen kansallisooppera 2012.) Mikäli näinkin mittavia musiikin kuvailuja toteutetaan vastaisuudessakin, on mielestäni tarpeellista ottaa selvää asiakkaiden toiveista ja tarpeista musiikin kuvailun suhteen, jotta kulttuuripalveluja tarjoavien tahojen pyrkimykset saavutettavuuden toteutumisiksi toteutuisivat parhaalla mahdollisella tavalla.

2.4 Instrumentaalimusiikin tulkausta sivuavia tutkimuksia

Suoraan instrumentaalimusiikin tulkkaukseen tai sen ilmentämiseen liittyviä tutkimuksia tai opinnäytetöitä ei juurikaan ole. Sen sijaan musiikin ja laulujen kääntämiseen liittyviä opinnäytetöitä löytyy jo pelkästään Ammattikorkeakoulujen julkaisuverkosto Theseus.fi:stä monia. Esimerkiksi Kirsi Torkkelin (2012) *Kymmenen virttä kouluun: Evankelis-luterilaisen kirkon virsisuosituslistalta (1-2 luokat) valittujen kymmenen virren käännökset viitotulle puheelle* ja Riina Louhimaan (2012) sekä Kaisa Tuomiston *Suklaasydämiä laulavilla käsillä: Neljän yhteislaulun kääntäminen viitotulle puheelle* käsittelevät laulujen ja virsien kääntämistä viitotulle puheelle.

Diakin opinnäytetyötietokannasta löytyy Terhi Kangasniemen, Susanna Karvisen, Anna Oranteen ja Hanna-Kaisa Turtiaisen opinnäytetyö *Laulamme päivät halki. PMMP:n konsertin yhteistoiminnallinen tulkkaus*. Tämän työn tavoitteena oli tutkia musiikin ja laulujen tulkkausta viittomakielelle kokeilevan ja visuaalisesti näyttävän valmistellun konserttitulkkauksen keinoin. Opiskelijat kertovat tulkanneensa sanattomia musiikkiosuuksia jonkin edeltävän viittoman toistolla, ilmeillä, kehonkielellä ja tanssien.

Edeltävien lisäksi Humakin opinnäytetyötietokannasta löytyy Anu Miettisen (2009) ja Jenni Toivasen opinnäytetyö *Musiikin elementtien välittäminen ja lyriikkojen tulkkaminen suomalaiselle viittomakielelle. Toiminnallinen opinnäytetyö Jari Sillanpään Al Ritmo Latino -konsertin tulkkauksesta*. Työssä sivutaan jonkin verran myös instrumentaalimusiikin tulkkausta, kun tekijät pohtivat tekemiään tulkkausratkaisuja soolojen aikana. Työn painopiste on kuitenkin niin ikään ensisijaisesti laulujen sanojen tulkkauksen tarkastelussa.

Una Lankinen (2003) puolestaan pohtii opinnäytetyössään *Rytmiä veressä – Tulkkauksella tuntoaistin kautta musiikin maailmaan* musiikin tulkkausta kuurosokeille. Tutkimuksessa käy ilmi, että kuurosokeat toivovat musiikkia ilmennettävän nimenomaan tuntoaistin kautta. Erityisen tärkeänä he pitävät rytmin ilmaisemista. Vastaavaa tutkimusta ei ole tehty kuurojen ja kuuroutuneiden viittomakielisten parissa, joten tähän tarpeeseen toivoisin voivani vastata tässä opinnäytetyössä.

Uudenlaisen näkökulman musiikkikokemuksen välittämiseen toi Nora Mahmoud (2012) opinnäytetyöllään *Säveliä silmille: Viittomakieltä sekä tanssia sisältävä käännös ja tulkinta musiikkiteoksesta*. Opinnäytetyönään Mahmoud paitsi käänsi musiikkiteoksen viittomakielelle myös ilmensi teosta tanssin keinoin. Tämä lähestymistapa on mielestäni hyvin mielenkiintoinen ja tarjonnut yleisölle taatusti hienon kokemuksen. Kuitenkaan tämäkään opinnäytetyö ei johda toimivaan instrumentaalimusiikin tulkkauskäytäntöön vaan tarjoaa ikään kuin uuden taiteen muodon.

Edellä mainittujen opinnäytetöiden lisäksi on Juha Sarkkolan (2009) opinnäytetyö *Mitä rytmistä tulee kielentää? Rytmiiikan kehollisesta ja visuaalisesta välittämisestä viittomakielisten rytmiiikan opetuksessa*. Opinnäytetyössä keskityttiin löytämään viit-

tomakielisiä ilmaisuja rytmiikalle ja sen osasille. Kyseessä oli toiminnallinen opinnäytetyö, jossa Sarkkola opetti kymmenen soittotunnin verran djemberummun soittoa kahdelle kuurolle, kuvasi opetustaan ja käytti tätä videomateriaalia tutkimuksensa perustana.

3 INSTRUMENTAALIMUSIIKKI

Tässä luvussa käsitellään instrumentaalimusiikkia yhtenä musiikin ilmenemismuotona. Lisäksi pohditaan instrumentaalimusiikin asemaa viittomakielisessä kulttuurissa, esitellään maailmalla kokeiltuja menetelmiä instrumentaalimusiikin tulkkaamiseksi ja punnitaan, kuuluuko instrumentaalimusiikin tulkkaus viittomakielen tulkin työnkuvaan.

3.1 Mitä instrumentaalimusiikki on?

Instrumentaalimusiikilla eli soitinmusiikilla tarkoitetaan soittimille sävellettyä tai pelkästään soittimilla esitettyä musiikkia. Soitinmusiikkia pidetään lauluäänille sävelletyn vokaalimusiikin vastakohtana. Instrumentaalimusiikin alalajeina voidaan pitää solistista musiikkia, kamarimusiikkia ja orkesterimusiikkia sekä näiden yhdistelmiä. (Andante Klassisen musiikin tietosanakirja 2002, Otavan iso musiikkitietosanakirja 5 Raphael – Öttingen 1979.) Erään määritelmän mukaan instrumentaalimusiikilla tarkoitetaan yksinkertaisesti musiikkia, joka ei sisällä ihmisääntä (Kansalliskirjasto 2012). Kansankielisemmin voitaisiinkin sanoa, että instrumentaalimusiikki on musiikkia, jossa ei ole laulua. Mikäli päättelyä viedään vielä pidemmälle, voidaan myös todeta, että instrumentaalimusiikissa ei ole kielellistä sisältöä, jota tulkki voisi tulkata. Näin ollen tässä opinnäytetyössä voidaan tulkkauksen näkökulmasta rinnastaa instrumentaalimusiikkiin myös esimerkiksi hyräilevä kuoro, sillä kuoron hyräilykin on sanatonta musiikkia, vaikka onkin ihmisäänellä tuotettua.

3.2 Instrumentaalimusiikin merkitys kuurojen yhteisössä

Viittomakielisessä kulttuurissa musiikilla ei ole samanlaista merkitystä kuin kuulevien kulttuurissa (Roslöf & Veitonen 2006, 170). Niinpä voitaisiinkin jopa kyseenalaistaa koko instrumentaalimusiikin tulkkaamisen tarve. Tässä vaiheessa on kuitenkin syytä pysähtyä tarkastelemaan asiaa hieman toisessa valossa, sillä Suomessa elävä viittomakielinen yhteisö elää kuulevien kulttuurin keskellä osana suomalaista kulttuuria. Niinpä musiikki tulee vastaan koulujen ja päiväkotien juhlissa, erilaisissa kulttuurita-

pahtumissa, hengellisissä tilaisuuksissa, perhejuhlissa ja monessa muussa yhteydessä.

Musiikilla on ollut yhteiskunnassamme jo vuosia lähes rajattomat vaikutusmahdollisuudet, minkä seurauksena musiikki on vakiintunut keinoksi tunnelman luomiseen, kokemusten tarjoamiseen ja jopa ihmisten yhdistämiseen (Lehtonen 1989, 9). Näin ollen voitaisiinkin pitää todennäköisenä, että kuurot kohtaavat musiikkia jopa lähes päivittäin. Lisäksi huomionarvoista on sekin, että Jokisen (2000, 85) mukaan kuuroista vain noin 5-10 prosentilla on kuurot vanhemmat. Näin ollen useimmilla kuuroilla on paljon kontakteja myös kuuleviin ja sitä kautta kuulevien kulttuuriin ja sen ilmiöihin, kuten musiikkiin. Tätä opinnäytetyötä varten haastatteleman kuurojenpappi Elina Jokipaltio kertoo, että hänen kokemuksensa mukaan kuurot vihkkiparit haluavat häämarssin vihkitilaisuuteensa lähes poikkeuksetta. Lisäksi Jokipaltio kertoo, että monet viittomakieliset implantoidut nuoret ovat hyvin kiinnostuneita musiikista. Edellä mainitut seikat kertonevatkin jotakin siitä, että olisi virheellistä sanoa, etteikö musiikilla olisi minkäänlaista jalansijaa kuurojen kulttuurissa.

3.3 Voidaanko instrumentaalimusiikkia pitää viittomakielen tulkin lähdetekstinä?

Tulkkauspalvelulaissa (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010) sanotaan, että kuulovammaisella on oikeus tulkkauspalveluun, mikäli hän vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Lisäksi laissa mainitaan, että tulkkauspalveluita järjestettäessä tulisi huomioida myös asiakkaan yksilölliset tarpeet. Näin ollen tulkinkäyttäjällä, joka on tekemisissä musiikin kanssa esimerkiksi opiskelun, harrastuneisuuden tai virkistymisen vuoksi, on oikeus saada tulkkauspalvelua myös näissä tilanteissa.

Tulkkauspalvelulain (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010) pykälässä 4 määritellään, että tulkkauksella tarkoitetaan viestin välittämistä, joka voi tapahtua kahden kielen välillä tai kielen sisäisenä. Näin ollen laki antaisikin ymmärtää, että tulkkauksen tulisi välittää vain kielellistä viestiä, jolloin tarve instrumentaalimusiikin tulkkaukseen voitaisiin jälleen asettaa kyseenalaiseksi. Toisaalta musiikin

tutkimuksen parissa musiikkia lähestytään usein kuten tekstiä tai peräti kuten kieltä. Esimerkiksi Pekkilä pitää tutkimuksensa lähtökohtana, että kuulonvaraiset musiikki-ilmaukset ovat struktuureja, eivätkä sattumanvaraisia äänikoosteita. Hän onkin tutkinut soitinmusiikin syvärakenteita analyysiteorian ja –metodin avulla tuottaakseen musiikillisen kieliopin. (Pekkilä 1988, 20, 22, 270-272.)

Lehtonen (1989, 9, 42-43) puolestaan kuvaa musiikkia tunteiden kielenä ja ruumiin-kielen erityismuotona, jonka avulla ei sinällään voida välittää tietoa vaan ennemminkin symboleita ja merkityksiä. Nämä symbolit ovat kuitenkin keskeisiä musiikillisen kommunikaation näkökulmasta ja saavat lopullisen merkityksensä vasta vuorovaikutuksesta osapuolten välillä (Lehtonen 1989, 42-43). Niinpä voitaisiinkin ajatella, että tulkki toimii myös musiikkia tulkatessaan vuorovaikutuksen mahdollistajana ja instrumentaalimusiikki voisi täten toimia viittomakielen tulkin lähdetekstinä.

3.4. Maailmalla kokeiltuja menetelmiä instrumentaalimusiikin tulkkaukseen

Efsli eli European Forum of Sign Language Interpreters järjesti Lokakuussa 2002 konferenssin aiheella Performance Interpreting – A Piece of Art?. Konferenssissa käsiteltiin esittävien taiteiden tulkkausta ja muistion mukaan esiin nousi myös ainakin kaksi erilaista lähestymistapaa instrumentaalimusiikin tulkkaukseen. (Efsli 2002.)

Tulkkikokeen läpäissyt norjalainen kuurojen pappi Rolf Piene Halvorsen kertoi muistotilaisuudesta, jossa hän oli toiminut tulkkina. Halvorsenin kertoman mukaan häntä ei etukäteen oltu informoitu tilaisuudessa soivasta sanattomasta musiikista. Niinpä hän viittomalla oli ilmaissut kuuroille, että musiikki soi. Asiakkaat olivat välittömästi alkaneet kysellä Halvorsenilta musiikista, sen välittämistä tunteista ja muistoista. Halvorsen oli ratkaissut tilanteen alkamalla visualisoimaan musiikkia käden liikkeillä, eikä hän omien sanojensa mukaan ollut pystynyt lopettamaan ennen kuin musiikkikin päättyi. Tästä tulkinnasta asiakkaat olivat olleet haltioissaan ja antaneet palautetta, että ensimmäistä kertaa joku oli tulkannut sanatonta musiikkia. (Halvorsen 2002, 51-53.)

Kokemustensa valossa Halvorsen totesi, että musiikki on musiikkia, eikä sillä itsessään ole merkitystä. Sen sijaan musiikki saa meidät hänen mukaansa kokemaan asioita, jotka voivat tulla esiin ainoastaan musiikin kautta. Halvorsen totesi, että kokemus musiikista on opittu ja kulttuurisidonnainen, mutta siitä huolimatta hän puhui *musiikin kielestä*. Halvorsenin sanoin musiikkia on mahdotonta kääntää, mutta sen voi visualisoida.

Toisenlaisen näkökulman keskusteluun toi Nana Toft, joka kuuluu HandMade-nimiseen tanskalaiseen teatteritulkkien ryhmään. Hän kertoi lähestyneensä tulkittavaa instrumentaalimusiikkia pohtimalla kappaleen nimeä, soivia soittimia, kappaleen tyyliisuuntaa ja musiikista syntyvää yleisvaikutelmaa. Näiden pohdintojen perusteella hän oli viittomalla ikään kuin piirtänyt ilmaan muutamia hyvin yksityiskohtaisesti kuvattuja kuvia. Toft korosti, että tällainen lähestymistapa ei ole koskaan objektiivinen. Hänen mukaansa musiikin tulkkaminen ei välttämättä vaadikaan ammattitulkkia vaan henkilön, jolla on hyvä viitotun kielen kielitaito. Tätä Toft perusteli sillä, että yksityiskohtaisten kuvien synnyttäminen vaatii taituruutta kielen kanssa. (Toft 2002, 35-37.)

Halvorsenin ja Toftin lisäksi konferenssissa aihetta käsittelivät yhteisessä puheenvuorossaan Mindy Brown ja Gerdinand Wagenaar. Brown kertoi toimineensa tulkkina sinfoniaorkesterin esityksessä Californiassa ja saaneensa potkut Los Angelesin tulkikeskuksesta, koska tilaisuutta käsitelleessä lehtijutussa oli käytetty Brownista nimitystä viittomakielen tulkki. Tulkkeskus ei ollut pitänyt tätä lainkaan sopivana ja niinpä Brown oli saanut työpaikkansa takaisin vasta korjattuaan virheellisen termin sanomalehdelle. Brown korostaakin, että rajan tulkkauksen ja tulkinnan välillä tulisi olla selvä. (Brown & Wagenaar 2002, 41-45.) Tältä pohjalta voitaisiinkin miettiä, tulisiko suomeksikin käyttää jotakin toista termiä kuin tulkkaus. Tässä opinnäytetyössä puhutaan kuitenkin selvyiden vuoksi loppuun asti instrumentaalimusiikin tulkkauksesta, sillä samaa termiä on käytetty haastatteluita toteutettaessa ja näin ollen on luontevaa pitäytyä samoissa termeissä aina tutkimustulosten pohdintaan saakka.

Brown ei kuvannut tarkasti musiikin tulkkamiseen käyttämäänsä menetelmää, mutta hän kertoi saaneensa positiivista palautetta asiakkailta. Brownin kokemusten perusteella ongelmia oli syntynyt enemmän järjestäjien toimesta, sillä he eivät olleet ha-

lunneet tulkkia näkyvälle paikalle, tapahtuman keskiöön. Brownin kertoman mukaan, eräässä rock-konsertissa hänelle oli jopa sanottu, että lantiosta alaspäin hänen on pysyttävä paikallaan tai hänet poistetaan lavalta. (Brown & Wagenaar 2002, 41-45.) Kokemuksia musiikin tulkkauksesta tuntuisikin siis olevan jonkin verran ympäri maailmaa, mutta selkeitä ohjeita musiikin tulkkauksen toteuttamiseksi tai tulkkausmalleja tai -teorioita musiikin tulkkaukseen ei ole luotu muuallakaan.

4 TULKKAUSTEORIOIDEN JA -MENETELMIEN SOVELTUVUUS INSTRUMENTAALIMUSIIKIN TULKKAUKSEEN

Tässä luvussa tarkastelen tulkkausteorioiden soveltuvuutta instrumentaalimusiikin tulkkaukseen. Luvussa 4.1. keskityn tarkastelemaan kuvailutulkkauksen ja kuvailun teoriaa sekä sen sovellettavuutta instrumentaalimusiikin tulkkaukseen. Luvussa 4.2. käsittelen instrumentaalimusiikin tulkkausta skoposteorian valossa.

4.1 Kuvailutulkkauksen ja kuvailun perusteiden soveltuvuus instrumentaalimusiikin tulkkaukseen

Kuten jo luvussa 2.3 käy ilmi esimerkiksi oopperan tulkkauksessa halutaan tarjota itse tarinan tulkkaamisen lisäksi myös musiikin kuvailua (Suomen kansallisooppera 2012). Näkövammaisten ja kuulonäkövammaisten keskuudessa kuvailu on arkipäiväinen asia ja sitä on jo jonkin verran tutkittu. Tutkimuksissa on ehditty pohtia myös musiikin kuvailua kuurosokeille, minkä seurauksena kuvailun ja kuvailutulkkauksen perusteista voisi löytyä annettavaa myös instrumentaalimusiikin kuvailuun visuaalisessa muodossa. Tässä luvussa avaan kuvailun ja kuvailutulkkauksen perusteita ja toisaalta myös musiikin tulkkausta kuurosokeille sekä pohdin mahdollisuutta soveltaa näiden tutkimuskohteiden antia soitinmusiikin välittämiseen kuuroille tai kuuroutuneille asiakkaille.

4.1.1 Kuvailutulkkauksen ja kuvailun periaatteet

Kuvailutulkkauksesta puhutaan, kun näkövammaiselle tai kuulonäkövammaiselle annetaan ympäristöstä sellaista tietoa, jota hän ei voi aistia (Näkövammaisten kulttuuripalvelu 2012). Eri ammattiryhmät, kuten liikkumistaidon ohjaajat, IT-ohjaajat ja liikuntaohjaajat kuvailevat työssään jatkuvasti, jotta yhteistyö asiakkaan kanssa sujuisi. Ympäristöä onkin oikeastaan aina kuvailtu näkövammaisille. (Lahtinen 2010, 1.) Kuurojen parissa kuvailulla ei ole vastaavaa asemaa. Tulkkaustilanteissa ääniä kuvailaan lähinnä vain silloin, kun puhelin soi tai oveen koputetaan. Kuulovammaiselle

henkilölle äänimaailmaa kuvailtaessa nimetäänkin yleensä juuri äänilähde (Lahtinen & Palmer & Lahtinen 2009, 67).

Lahtisen (2010, 1) mukaan kuvailua voidaan ryhmitellä eri tavoin, esimerkiksi vuorovaikutusmahdollisuuksien ja käytettyjen menetelmien mukaan. Vuorovaikutusmahdollisuuksilla Lahtinen tarkoittaa tilanteen luonnetta. Mikäli kuvailu tapahtuu esimerkiksi elokuvaan liitettyinä kuvailuna, on kyseessä yksisuuntainen kielellinen kuvailu. Tällöin tarkentavien kysymysten esittäminen ei ole mahdollista. Mikäli taas vastaanottaja voi esittää kysymyksiä tai muuten olla aktiivisena toimijana kuvailua vastaanottaessaan, vaikkapa liikunnan opetuksessa, on kyse vastavuoroisesta kuvailusta. (Lahtinen 2010, 5.) Mikäli tätä ajattelumallia sovelletaan instrumentaalimusiikin tulkaukseen kuurolle tai kuuroutuneelle asiakkaalle, olisi kysymyksessä yksisuuntainen kuvailu, mikäli tulkki toimisi tilanteessa yleisötulkkina. Instrumentaalimusiikin tulkkaus voisi olla myös vastavuoroista, mikäli tulkilla on tulkkaustilanteessa vain yksi asiakas.

Kuurosokeiden parissa kuvailun menetelmänä voi olla kielellinen kuvailu tai jokin muu sovittu muoto, esimerkiksi osoitus, kosketus, piirtäminen tai liike. Lahtisen mukaan tarkkaa tutkimusta eri aistien käytöstä kuvailun vastaanottamisessa ei ole. (Lahtinen 2010, 2.) Kuvailu voi olla myös äänimaiseman muodossa tai perustua haptiseen tietoon, jolloin ympäristöön tutustuminen tapahtuu kosketuksen kautta joko itsenäisesti tai yhdessä kuvailijan kanssa (Lahtinen 3-4). Myös keholle piirretyt pienoismallit, kuten Lahtinen (2010,4) asian ilmaisee, ovat mahdollinen tapa hahmottaa ympäristöä. Tätä mallia hyödyntäen voitaisiinkin ajatella, että instrumentaalimusiikkia tulkattaessa voitaisiin hyödyntää myös muita keinoja kuin vain soittimien soittamisen imitointia, mikä olisi tässä tapauksessa lähimpänä kielellistä kuvailua.

Kuvailutulkkausta tapahtuu myös televisioruudulla. Ohjelmia tekstitettäessä käytetään äänien visuaalista tekstikuvailua. Tällöin tekstityksen lomaan sulkuihin merkitään näyttelijöiden reaktioita, äänensävyjä, äänenpainoja tai ympäristön ääniä. Sulkuihin voidaan myös merkitä ohjelman taustalla soiva kappale ja sen säveltäjä tai musiikin tyyli. (Lahtinen & Palmer & Lahtinen 2009, 67-68.) Tämänkaltaisen kuvailu mahdollistaa tiedonvälittämisen sille, joka tuntee musiikkikappaleita nimeltä tai on joskus aiemmin voinut kuulla kyseisiä kappaleita. Tekstikuvailu ei kuitenkaan tarjoa

mitään tietoa itse musiikista tai sen tunnelmasta ellei kuvailua ole muotoiltu esimerkiksi ”iloista viulumusiikkia”.

4.1.2 Musiikin kuvailu kuurosokealle asiakkaalle

Teoksessa Aisti kuvailu käsitellään musiikin tulkkausta kuurosokealle vain hyvin lyhyesti. Ainoaksi tavaksi kuvailla musiikkia mainitaan kielellinen soittajien, soittimien ja esiintymislavan kuvailu. (Lahtinen ym. 2009, 93.) Tuoreempaa tietoa on kuitenkin saatavissa Suvi Lahtisen ja Elina Varjosen opinnäytetyöstä, joka pohjautuu lokakuussa 2010 kuurosokeiden kulttuuriviikolla järjestettyyn musiikkityöpajaan. Työpajassa sekä asiakkaat että tulkit ovat saaneet yhdessä vaihtaa ajatuksia musiikin kuvailusta ja kokeilla erilaisia menetelmiä. (Lahtinen & Varjonen 2011.)

Työpajassa on kokeiltu erilaisia menetelmiä rytmin, melodian ja tunnelman kuvailuun. Rytmiä on kuvailtu taputtamalla tai rummuttamalla rytmiä käsille, keholle tai neutraaltilaan (Lahtinen & Varjonen 2011, 24). Melodiaa ollaan voitu niin ikään kuvailla kädet vastakkain tai asiakkaan selkään. Tällöin melodian ilmentämisessä on hyödynnetty vaihtelevia liikeratoja, käsimuotoa ja käden orientaatioita. (mt., 27.) Tunnelman ja mielikuvan välittämiseksi työpajassa on kokeiltu Kehotarina- eli Body Story -menetelmää. Menetelmässä kertomus kuvataan kosketusliikkein keholle, mutta sen lisäksi esimerkiksi rytmiä voidaan kokea myös jalkoja tömistelemällä. Näin ollen kyseinen menetelmä soveltuu paremmin musiikillisen elämyksen kokemiseen ryhmässä kuin missä tahansa tulkkaustilanteessa käytettäväksi. (mt., 32-33.)

4.1.3 Päätelmiä kuvailun ja kuvailutulkkauksen teorian soveltuvuudesta musiikin ilmentämiseen kuuroille tai kuuroutuneelle asiakkaalle

Näkövammaisten keskuudessa käytetyssä äänikuvailussa luodaan äänimaisema, jolla pyritään kuvaamaan esimerkiksi taulussa läsnä olevaa ilmapiiriä. Äänimaisemaksi voidaan lisätä vaikkapa tuulen huminaa tai askelten ääniä kuvailun oheen. (Lahtinen 2010, 3.) Tästä herääkin ajatus, mikseipä asetelmaa voitaisi kääntää myös toisinpäin. Tällöin kyse olisi äänimaisemasta, joka luo tietynlaisen tunnelman kuule-

vien keskuuteen ja joka tulisi muuntaa toisenlaiseen, visuaaliseen muotoon, jotta sama ilmapiiri ja tunnelma välittyisi kuurolle läsnäolijalle.

Toisaalta tilannetta voitaisiin tarkastella myös kuuroutuneen vastaanottajan näkökulmasta. Tällöin tulisi kyseeseen myös kielellinen kuvailu, mikäli asiakkaalla on vielä hyvin säilynyt mielikuva siitä, miltä eri äänet ja tässä tapauksessa erityisesti, miltä eri soittimet kuulostavat. Näin ollen kuvailutulkkauksen teorian valossa voidaankin päätellä, että soitinmusiikin tulkkauksessa tulisi huomioida asiakas. Kuurolle musiikki tulisi muokata visuaaliseen muotoon, joka mielellään välittäisi samaa ilmapiiriä tai tunnetilaa kuin alkuperäinen auditiivinen teos. Sen sijaan kuuroutuneelle asiakkaalle musiikin tulkkaminen tai pitäisikö sanoa kuvailu voisi mahdollisesti olla myös kielellistä.

4.2 Skoposteorian soveltuvuus instrumentaalimusiikin tulkkaukseen

Skoposteorialla tarkoitetaan Reissin ja Vermeerin 1980-luvun alussa kehittämää käännösteoriaa, jossa käännöksen tärkeimpänä kriteerinä pidetään käännöksen skoposta eli käännöksen tavoitetta tai funktiota. Tärkeintä tämän teorian valossa onkin huomioida nimenomaan käännöksen tarkoitus eikä lähtötekstin tarkoitusta. Reissin ja Vermeerin mukaan käännöksen keinoin ei ole edes mahdollista tarjota samaa informaatiota kuin lähtötekstissä. Tekstifunktiot voidaan jakaa kolmeen pääkategoriaan: informatiiviseen, ekspressiiviseen ja operatiiviseen. Informatiivisella funktiolla viitataan tietoa välittävään esittämiskäyttöön, ekspressiivisellä taiteellisuutta ja esteettisyyttä välittävään ilmaisemiskäyttöön ja operatiivisella mielipiteisiin vaikuttavaan vetoamuskäyttöön. Skoposteorian mukaan tekstillä ei välttämättä ole vain yhtä funktiota vaan sillä voi olla myös rinnakkaisia funktioita. (Reiss & Vermeer 1986, 114; Vehmas-Lehto 1999, 72; Hytönen 2006, 71.)

Instrumentaalimusiikkia tulkattaessa voitaisiin ajatella olevan kyse ekspressiivisestä funktiosta, sillä käännöksellä tulisi luultavimmin pyrkiä juuri taiteellisuuden ja esteettisyyden välittämiseen. Periaatteessa kysymykseen voisi tulla myös operatiivinen funktio, mikäli tulkinnalla halutaan vaikuttaa yleisöön. Skoposteoria ei ota kantaa siihen, tulisiko käännöksen olla mieluummin adekvaatti vai ekvivalentti (Hytönen 2006, 72).

Instrumentaalimusiikkia tulkatessa käännöksellä voisi kuitenkin olla pyrkimys dynaamiseen ekvivalenssiin. Tällöin tavoitteena olisi herättää käännöksen lukijassa, eli tässä tapauksessa vastaanottajassa, sama reaktio kuin lähtötekstin vastaanottajassa (Hytönen 2006, 68).

5 HAASTATTELUSTA SAATUJEN TULOSTEN TARKASTELUA

Tässä luvussa esitellään haastattelun avulla kerättyä tutkimusaineistoa ja pohditaan kerätyn aineiston suhdetta edellä esiteltyyn tietoperustaan. Haastatteluista saatu aineisto on luokiteltu seuraaviin aihepiireihin: musiikki haastateltujen tulkinkäyttäjien kokemana, haastateltavien kokemustausta, haastateltujen toiveet musiikin kuvailusta, toiveet musiikkikokemuksen välittämisestä ja haastateltujen ajatuksia musiikin tulkauksen toteutuksesta. Haastatteluvastausten tarkennukseksi nostetaan toisinaan esiin myös haastateltujen täyttämien lomakkeiden (LIITE 4) tuomaa informaatiota eri ominaisuuksien tärkeydestä instrumentaalimusiikkia tulkattaessa.

5.1 Musiikki haastateltujen tulkinkäyttäjien kokemana

Haastatteluiden avulla saadusta aineistosta nousi hyvin esiin se, että kuuron kokemus musiikista poikkeaa kuulevan tai kuuroutuneen mielikuvasta. Vaikka tämä havainto ei varsinaisesti vastaakaan tutkimuskysymyksiini, auttaa kokemusmaailman eron ymmärtäminen myös muiden haastateltujen antamien vastausten ymmärtämistä.

Kuurojen haastateltavien 1 ja 2 vastauksissa luetellaan sekalaisessa järjestyksessä eri soittimia, tyylejä, tempoja ynnä muuta musiikkiin liittyvää. Kaikki mainitut seikat ovat sinällään musiikkiin kuuluvia piirteitä tai elementtejä, mutta mielikuva musiikin olemuksesta vaikuttaa vastausten perusteella melko pirstaleiselta. Kuuroutuneen Haastateltavan 3 vastauksissa mielikuva musiikista tuntuisi olevan eheämpi kokonaisuus ja se vastaa mielestäni pitkälti kenen tahansa kuulevan näkemystä musiikin olemuksesta. Edellä kuvattu ilmiö ei käy ilmi vain musiikin määrittelyä koskevista vastauksista vaan myös muista haastateltujen vastauksista.

Musiikissa on erilaisia äänikuvia, on bassoa, mollia, duuria, heviä, klassillista, rockia, iskelmää, sinfoniaa, kuorolaulun sävelkulkua,jne. Myös kirkon musiikki-kin voi kuvailla esim. klarinetti, huilu, harppu, kitara. (Haastateltava 1)

En varsinaisesti tiedä mitä kappaleen taitekohta tai toistuvat teemat tarkoittavat. (Haastateltava 2)

Edellä kuvattu haastateltavien epävarmuus musiikin olemuksesta tukee ajatusta siitä, ettei musiikki ole viittomakielisessä kulttuurissa vastaavassa asemassa kuin se on kuulevien kulttuurissa (Roslöf & Veitonen 2006, 170). Toisaalta voitaisiinkin varmasti pohtia, olisiko mielikuva eheämpi, mikäli instrumentaalimusiikin tulkkausta olisi useammin tarjolla.

Erityistä hämmennystä Haastatelluissa 1 ja 2 tuntuu aiheuttavan musiikin aikakauden ja tyyliuunnan välittämistä koskeva kysymys (kts. Liite 1). Vastausten perusteella vaikuttaisi siltä, että kuuron on vaikea kuvitella, että tulkki saattaisi toisinaan helposti osata nimetä musiikin aikakauden tai tyyliuunnan kuulemastaan musiikista.

En näe tätä tarpeellisena, että tulkki ilmentää tyyliuuntaa tai aikakautta. Se ei ole mielestäni tulkin tehtävä ellei esittäjä ilmoita siitä erikseen. (Haastateltava 1)

Tyyliuunnan haluaisin kyllä tietää. Mutta tässä nyt ihmettelen että voiko musiikin aikakauden tietää kuuntelemalla? (Haastateltava 2)

Syntymäkuuro Birley ei puolestaan hämmenny tyyliuunnan ja aikakauden ilmentämisestä koskevasta kysymyksestä lainkaan, vaan pitää itsestään selvänä, että tyyliuunnan ja aikakauden tulisi välittyä. Luultavasti asia on hänelle selvä juuri hänen kokemuksensa ja erityisen kiinnostuksensa vuoksi. Hänen mielikuvansa musiikista ja sen olemuksesta vaikuttaa hyvin eheältä, vaikkei hän koskaan olekaan voinut kuulla musiikkia. Herääkin kysymys, olisiko kaikkien kuurojen käsitys musiikista eheämpi, mikäli instrumentaalimusiikin tulkkausta olisi runsaammin tarjolla ja se tehtäisiin taidokkaasti. Toisaalta on mahdotonta määritellä, onko erossa kyse ensisijaisesti kokemuksen määrästä tai puutteesta vai pelkästään vaihtelevasta kiinnostuksesta ja innostuksesta musiikkia kohtaan.

5.2 Haastateltujen kokemustaustasta

Kaikilla haastatteluun osallistuneilla tulkinkäyttäjillä on ainakin jonkin verran kokemusta soitinmusiikin tulkkauksesta. Kokemukset ovat vaihtelevia ja Henkilöllä 3 on selkeästi laajemmin kokemusta erilaisten keinojen kokeilemisesta musiikin välittämiseksi tulkkauksilanteessa. Jokipaltion ensimmäiset kokemukset instrumentaalimusiikin tulkkauksesta ovat noin kahden vuoden takaa. Silloin hän on pyytänyt erästä tulkkia tulkkamaan musiikkia asiakkaalle. Hänen kokemuksensa ovat olleet hyvin positiivisia ja hän harmitteleekin, ettei ole jo aiemmin esittänyt tulkille toiveita musiikin tulkkauksen suhteen.

Se näytti tosi hienolta ja sit mua harmitti, että miks mää en oo koskaan aikaisemmin tajunnu niinku sanoo tulkille erikseen, et voisiksä käsillä ilmentää sitä musiikkia. – (Jokipaltio)

Kyl mää oon sit yrittäny sanoo tulkeille sen (onnistuneen musiikin ilmentämisen) jälkeen, että tehkää näin ja ... ja siit on ollu puhetta niitten tulkkien kanssa. (Jokipaltio)

5.3 Haastateltujen toiveita musiikin kuvailusta

Vastausten valossa näyttää siltä, että kaikki kolme haastateltua tulkinkäyttäjää toivoisivat musiikkia kuvailtavan. Haastateltava 1 on jopa hyvin ehdoton tämän asian suhteen. Hänen mielestään musiikkia ja ylipäätään ääniä tulisi kuvailla joka tilanteessa. Vaikuttaisikin siis siltä, että Lahtisen, Palmerin ja Lahtisen (2009, 67) esittämään kuvailumalliin, jossa kuulovammaiselle henkilölle nimetään vain äänilähde, ollaan tyytymättömiä.

Kaikista tulkinkäyttäjien vastauksista käy ilmi, että jokaisen tulkin ei oleteta pystyvän huippusuoritukseen musiikin tulkkauksen suhteen. Haastateltava 2 kuitenkin kannustaa tulkkeja tuomaan osaamistaan esiin:

- - luulen, että tämä on uusi asia, eivätkä kuurot ole osanneet ajatella, että voisivat vaatia parempaa musiikin tulkkausta. Emme tiedä mikä on mahdollista ja mikä ei. Mutta mitä enemmän olen nähnyt musiikin tulkkaamista, sitä enemmän tajuan, että kyllä sitä musiikkia voi tulkata todella hyvin umpikuurollekin, että hän saa siitä jotain irti! (Haastateltava 2)

Mutta tosiaan, jos tulkit ovat kykeneväisiä tulkkaamaan musiikkia, heidän pitäisi ehkä enemmän tarjota sitä kuuroille että kuurot tajuvat joskus myös pyytää musiikin tulkkausta. (Haastateltava 2)

Myös Jokipaltio kannustaa kokemustensa valossa tulkkeja tarttumaan haasteeseen.

Mä sanoisin, et siitä vaan kokeilemaan. Et niinku sitähan voi tulkki vaikka harjoitella kotona, että pistää levyn pyörimään ja kokeilee, et miten se lähtee, et ei tarvi niinku odottaa jotain oikeeta tilannetta vaan että ihan lähtee kokeileen, että mites se menis ja ottaa vaikka nauhalle ja kattoo, että menikö yli omasta mielestä. (Jokipaltio)

- - se on se niinku hetki, jossa kannattaa unohtaa se että, miten viitotaan oikein tai väärin, vaan antaa vaan tulla. (Jokipaltio)

Birley jakaa niin ikään Haastateltavan 1 näkemyksen siitä, että instrumentaalimusiikkia tulisi tulkata aina. Birley korostaa, että kuurotkin voivat nauttia musiikkikokemuksesta, vaikkeivät he voikaan kuulla musiikkia.

I have been Deaf since birth but whenever an interpreter explains the sounds, I am always appreciative and it does stir up my senses and emotions. (Birley, käännös LIITE5)

Teemahaastattelussa antamissaan vastauksissa Birley kertoo, että musiikin tulkkaus kuuroille on toisinaan keskustelunaiheena lähes tabu, joka tulisi rikkoa. Hänen mukaansa kyse saattaa olla opitusta ajattelumallista, jonka mukaan kuuro ei voisi nauttia musiikista. Näyttelijänä ja taitelijana hän kertoo uskaltavansa kyseenalaistaa tämän ajatusmallin. Birleyn mukaan äänille ominaiset yksilölliset värähtelyt voi muuttaa

myös viitottuun muotoon. Hänen antamissaan esimerkeissä korostuu viittomisen intensiteetin muuntelu. Luultavasti juuri intensiteetin muuntelua voitaisiinkin pitää hyvänä keinona instrumentaalimusiikkia kuvailtaessa, jotta Lehtosen (1989) mainitsema musiikillinen kommunikaatio toteutuisi.

Vaikka haastatellut tulkinkäyttäjät toivovat tulkkausta, sen ei kuitenkaan automaattisesti toivota olevan keskiössä. Haastateltava 2 toivoo musiikkia kuvailtavan silloin, kun kyseessä on tilaisuus, jossa musiikki on keskeisessä roolissa, esimerkiksi oopperassa tai konsertissa. Lisäksi hän kiteyttää, että musiikkia tulisi ehdottomasti tulkita aina, kun musiikki on pääosassa kuulevien näkökulmasta. Haastateltavan 1 toiveet ovat samansuuntaisia. Hänkin toivoo neutraaliutta tulkilta, vaikka pitääkin musiikin kuvailua ja siihen heittäytymistä tärkeänä erityisesti silloin, kun tulkki on järjestäjän toimesta tilattu osaksi esitystä.

Tulkki voi omien ilmaisukykyjensä puitteissa tulkata/kuvailla musiikkia. Tulee mielestäni välttää liiallista improvisaatiota, joka saattaa viedä huomion tapahtuman pisteestä. (Haastateltava 1)

Tulkin tulee toimia neutraalisti eikä ryhdy teatterikaaliseen eläytymiseen, jos tulkin sijainti on suoraan yleisön edessä. Tulkki toki saa eläytyä, mutta sillä tavalla että se on hillitysti ja kädet sylikorkeudella. Eri asia, jos viittomakielen/teatteritulkki on varta vasten rekrytoitu osaksi esitystä esim. aiemmin mainitsemani Ooppera Carmen. Silloin tulkki panee koko tunneskaalansa peliin! (Haastateltava 1)

Edeltävät vastaukset heijastelevat samaa kuin Brownin kokemus siitä, että tulkin ei toivota olevan keskiössä (Brown & Wagenaar 2002, 41-45). Toisaalta sekä Birleyn että Jokipaltion kokemusten mukaan myös kuulevat nauttivat instrumentaalimusiikin tulkkauksen katselemisesta ja Birleyn mielestä tulkin tulisikin olla mielellään kaikkien nähtävillä.

I believe the interpreter ought to be in a place where everyone could see her/him. - - - In the past, I have had hearing people come up to me and tell me how much they enjoyed watching. (Birley, suomennos LIITE 5)

Vaikka haastatellut tulkinkäyttäjät eivät toivoisikaan tulkin olevan keskiössä, käy Haastateltavien 2 ja 3 vastauksista kuitenkin ilmi, että riittävää ei ole sekään, että tulkki vain huomaamattomasti viitto viittoman MUSIIKKI.

Mieluummin ylieläytymistä kuin vain tulkkaus tyyliin ”musiikki soi”, mitä valitettavan usein tapahtuu. (Haastateltava 2)

Mä irrotan varmistimen, jos sanotaan vaan, että musiikkia. (naurahtaa) - - Täytyy osata selittää jotain. (Haastateltava 3)

Lahtisen (2010, 2) esittämistä kuvailutulkkauksen menetelmistä tulisivatkin edellisten vastausten valossa kysymykseen niin kielelliset kuin jotkin muutkin sovitut kuvailun muodot. Mikäli päädytään kielelliseen kuvailuun, kuvailu ei saisi haastateltavien vastausten perusteella kuitenkaan jäädä liian suppeaksi eli esimerkiksi vain viittomaksi MUSIIKKI.

Haastateltava 3 toivoisi viitottavan jotakin muuta kuin MUSIIKKI jo pelkästään siitä syystä, että paikalla mahdollisesti olevat viittomakielisetkin pysyisivät tilanteen tasalla, eivätkä alkaisi viittoa keskenään. Hänen kokemuksensa mukaan viittominen alkaa, mikäli tulkki ei kuvaile musiikkia. Tämän Haastateltava 3 kokee olevan tilanteeseen sopimatonta. Myös Roslöf ja Veitonen (2006, 172) kuvailevat vastaavaa ilmiötä. Heidän mukaansa kuurot saattavat musiikin alkaessa hetken katsella ympärilleen, minkä jälkeen he alkavat keskustella, sillä heidän näkökulmastaan mitään ei näytä tapahtuvan, ellei tulkki kuvaile musiikkia (Roslöf & Veitonen 2006, 172).

5.4 Toiveita keinoista musiikkikokemuksen välittämiseksi

Kaikkien kolmen haastatellun tulkinkäyttäjän vastauksista käy ilmi, että eri instrumenttien kuvailua toivotaan. Instrumenttien kuvailun tärkeys näkyy myös haastateltujen täyttämistä tärkeysjärjestyslomakkeista (Liite 4). Haastateltavat 1 ja 2 pitävät soivien instrumenttien välittämistä tärkeimpänä ominaisuutena ja Haastateltava 3 toiseksi tärkeimpänä ominaisuutena. Henkilöt 1 ja 2 mainitsevat soitinten soittamisen imitoimisen toimivana tulkkaustapana. Henkilö 2 tarkentaa ajatustaan seuraavasti:

Luultavasti tulkin pitäisi ”näytellä” soittavansa ko. soitinta yrittäen jäljitellä kuvuutta ja nopeutta. Vaikka se voi tuntua hassulta, uskoisin että tällaisella visuaalisella tavalla kuuro tajuaisi parhaiten, että millaista musiikkia on menossa. (Haastateltava 2)

Myös Birley haluaisi tietää, mitkä soittimet soivat, sillä se auttaisi muun muassa tunnistamaan, minkälaisesta musiikista on kyse. Tässä kohdin Jokipaltion ajatukset tuntuvat eroavan haastateltujen tulkinkäyttäjien ja Birleyn toiveista. Jokipaltio onkin pisteyttänyt soivien instrumenttien kuvailun vasta sijalle 5. Hänen mielestään soitinten ilmentäminen ei ole niin tärkeää. Sen sijaan musiikki voitaisiin hänen mukaansa muuttaa suoraan visuaaliseen muotoon. Jokipaltio kuitenkin huomauttaa, että soivat soittimet olisi hyvä mainita silloin, kun ne eivät ole nähtävillä.

Myös Roslöf ja Veitonen (2006, 172) epäilevät instrumenttien imitoinnin toimivuutta tulkkausratkaisuna, sillä heidän mukaansa soivia instrumentteja koskevalla tiedolla ei välttämättä ole merkitystä kuuron asiakkaan näkökulmasta. Tämä epäilysoivien instrumenttien kuvailun tärkeydestä voitaneen kuitenkin kyseenalaistaa, sillä tässä opinnäytetyössä haastatellut tulkinkäyttäjät tuntuivat olevan lähes yksimielisiä siitä, että soivien instrumenttien välittyminen on tärkeä osa instrumenttaalmusiikin tulkkausta.

Haastateltavalla 3 on positiivisia kokemuksia sekä soitinten ja melodian ilmentämisestä taktiilisti käsivarteen, reiteen tai selkään että soivien soitinten sormittamisesta. Kuitenkin hän kokee, että musiikkikokemus välittyy uskottavimmin silloin, kun musiikkia ilmennetään myös kosketuksen avulla. Haastateltavan 3 kaltaisten asiakkaiden kanssa olisikin luultavasti mahdollista soveltaa luvussa 4.1.2 esiteltyjä Lahtisen ja Varjosen (2011, 24, 27, 32-33) raporttoimia musiikin kuvailuun kuurosokealle asiakkaalle soveltuvia menetelmiä.

Haastateltavien 2 ja 3 vastausten perusteella soiton voimakkuuden ilmaiseminen tuntuisi olevan tärkeää. Haastateltava 2 kuitenkin tarkentaa, että soitinten keskinäistä soitonvoimakkuutta ei välttämättä tarvitse kuvata, kunhan yleinen äänenvoimakkuus käy ilmi. Haastateltava 3 puolestaan kertoo, että hänelle äänenvoimakkuus välittyy

parhaiten taktiilisti painalluksen voimakkuutena. Haastateltavan 1 mielestä ilme ja non-verbaalisuus riittävät ilmentämään soitonvoimakkuutta.

Edeltävien vastausten valossa kuvailumenetelmän ei siis tarvitse olla kieleen perustuva. Tähän viittaa myös Lahtinen (2010, 2). Lahtisen listaukseen voisikin lisätä vielä ilmeet osoituksen, kosketuksen, piirtämisen ja liikkeen rinnalle ei-kielellisen kuvailun menetelmäksi silloin, kun kyse on musiikin kuvailusta ja tulkinkäyttäjää on näkevä.

Sävelkorkeuden tulkkauksen tärkeys näyttäisi vastausten perusteella olevan mielipiteitä jakava asia. Haastateltavat 1 ja 3 toivoisivat sitä ilmennettävän. Haastateltava 3 kertoo nauttineensa esimerkiksi tulkkauksesta, jossa on kuvattu kahtakin melodiaa yhdenaikaisesti kosketuksen avulla. Tästä huolimatta Haastateltava 3 on luokittanut sävelkorkeuden välittämisen vasta sijalle viisi eli toiseksi vähiten tärkeäksi, kun taas Haastateltavan 1 mielipide näkyy myös lomakkeella toiseksi tärkeimpänä tulkkauksen kautta välitettävänä ominaisuutena (Kuvio 1). Haastateltava 2 ei koe sävelkorkeuden välittymistä kovinkaan tärkeänä ja on myös listannut sävelkorkeuden välittämisen sijalle kuusi eli vähiten tärkeäksi ominaisuudeksi.

Niin tarkasti kuin vaan voi! (Sävelkorkeuden ilmentämisen tärkeydestä.) Milloin sävelkorkeus on korkea tai matala, tulee tulkata, myös liukumisia eri sävelkorkeudelle tulkataan. (Haastateltava 1)

Yleinen musiikin voimakkuus on minulle kiintoisampaa kuin sävelkorkeus. Eli musiikin voimakkuuden haluaisin tietää, sävelkorkeutta en niinkään. (Haastateltava 2)

	instrumentit	sävelkorkeus	tunnelma	voimakkuus	teemat	tyylilaji
Haastateltava 1	1	2	5	3	4	6
Haastateltava 2	1	6	2	3	5	4
Haastateltava 3	2	5	3	4	6	1

Kuvio 1 Instrumentaalimusiikin tulkkauksessa välitettävien ominaisuuksien tärkeysjärjestys.

Birley nostaa sävelkorkeuden ja soitonvoimakkuuden kuvailun tärkeyden yhteydessä esiin hyvin mielenkiintoisen näkökulman. Hänen mielestään sävelkorkeuden ja äänenvoimakkuuden kuvailu saattaa auttaa ymmärtämään myös musiikkiin liittyvää värähtelyä, jonka voi tuntea. Birleyn mukaan sävelkorkeuden ja äänenvoimakkuuden lisäksi myös soivien soitinten kuvaileminen saattaa auttaa tulkitsemaan aistittua värähtelyä.

Edeltävien vastausten valossa luvussa 4.3 esitetty päätelmä kuvailutulkkauksen teorian soveltuvuudesta musiikin kuvailuun kuuroille tai kuuroutuneelle asiakkaalle näyttäisi osuvan oikeaan. Musiikkia kuvailtaessa on tärkeää huomioida asiakkaan yksilölliset toiveet, mikäli se on tulkkauksilanteen puitteissa mahdollista.

Kuten kuurojen pappi Elina Jokipaltiokin, Haastateltava 2 pitävät tunnelman välittymistä tärkeänä asiana musiikin kuvailussa. Jokipaltio on listannut tunnelman välittymisen sijalle yksi ja Haastateltava 2 sijalle kaksi. Haastateltava 2 kuvaa toivettaan seuraavasti:

Kuten aiemmin jo kirjoitin, mielestäni se (tunnelman välittäminen) on oleellinen asia, joten toivoisin tulkin yrittävän parhaansa mukaan tässä asiassa. Ei riitä että sanoo yhdellä sanalla vaikkapa ”surullinen”, mutta en myöskään kaipaa syväanalyysia. Olisi kiva jos musiikkia kuvailtaisiin muutamin eri tavoin. Esim. ”surullisen kuuloista kitaramusiikkia joka on hidasta ja kuuluu hiljaa”. (Haastateltava 2)

Haastateltava 1 on listannut tunnelman välittämisen sijalle viisi, mutta kertoo kuitenkin kokemuksestaan Carmen -oopperan tulkatussa näytöksessä:

Nonverbaalisesti ja kuvaannollisesti viittoen voi välittää hyvinkin paljon tunteita! - - Siinä Birley onnistui hyvin kuvaamaan tunteita esim. sotamusiikkia, jossa hän viittoi kuvaannollisesti sotilaita marssimassa tahdikkaasti matkien marssimusiikin tahtia. (Haastateltava 1)

Myös Haastateltava 2 on nähnyt Carmen –opperan tulkkauksen ja kehuu Dawn Jani Birleyn suoritusta. Hän kuitenkin toteaa, että Birleyn tulkkaus on kovan harjoittelun tulosta, eikä hän oleta kenen tahansa tulkin pystyvän samaan suoritukseen kylmitään.

Birley itse korostaa vastauksissaan, että tavanomainen tulkkaus ei ole riittävää, kun on kyse instrumentaalimusiikin tulkkauksesta. Samaa mieltä ovat Roslöf ja Veitonen (2006, 172), jotka korostavat, että instrumentaalimusiikin tulkkaus vaatii tulkilta vahvaa luottamusta omiin kykyihinsä. Birleyn mukaan tarvittaisiin kurssi, jolla perehdyttäisiin instrumentaalimusiikin ja ylipäättään musiikin tulkkaukseen. Hänen mielestään tulkkaus tulisi myös aina toteuttaa paritulkkausena, mielellään kuuron ja kuulevan tulkin yhteistyönä.

- - it CANNOT be just regular interpreting. For this, it means that some certain ethics and rules need to be broken. I have been seriously considering creating such courses to train interpreters for this purpose. Not simply anyone can do this. It requires certain skills to be able to do this. (Birley, käännös LIITE 5)

For this, I think that two interpreters are needed. One hearing and one Deaf working together. Native signers are always the best so, for the lyrics, I think that a Deaf interpreter ought to do it while the hearing interpreter take up the instrumental music itself. Both work together as one. This is the best solution, I believe. (Birley, LIITE 5)

- - but I cannot emphasise the importance of having two interpreters (Deaf and hearing) to work together. For this kind of music interpreting, it requires special training. Simply or basic interpreting WILL NOT work. (Birley, käännös LIITE 5)

Teemahaastattelussa Birley tarkensi ajatuksiaan erilaisista tulkkausmalleista ja koulutuksen järjestämisestä. Koulutuksessa tulisi keskittyä musiikin tulkkaukseen taiteen näkökulmasta. Birley haluaisi päästä kokeilemaan erilaisia tulkkausmalleja. Edellä mainitun paritulkkausmallin lisäksi myös kolmen tulkin tulkkausmalli olisi hänestä mahdollinen. Tällöin paikalla olisi kaksi kuulevaa tulkkia, jotka toimisivat kuuron tulkin reletulkkeina. Tällöin toinen kuulevista tulkeista viittoisi tekstiä ja toinen kuvailisi itse

musiikkia. Näiden tulkkeiden perusteella kuuro tulkki muodostaisi lopullisen tulkkauksen yleisön nähtäväksi. Vaihtoehtoisesti työnjako voisi toimia siten, että toinen kuulevista tulkeista olisi kuuron tulkin vieressä kuvailemassa itse musiikkia ja kuuro tulkki keskittyisi kuulevan tulkin tukemana sanojen tulkkamiseen. Birleyn mukaan mahdollista olisi myös saada teksti ja kuulevan tulkin kuvailu musiikista näytölle kuuron tulkin lähdetekstiksi. Keskeisintä olisi Birleyn mukaan ottaa kuuro tulkki mukaan yhteistyöhön, sillä äidinkieleltään viittomakielisellä on paremmat valmiudet tuottaa viittomakieltä ja visuaalista kuvailua kuin kuulevalla tulkilla.

Toftin (2002, 35-37) kuvailemasta mallista, jossa tulkki viittoon musiikin synnyttämiä mielikuvia, ei haastateltavilla ollut kokemusta annettujen vastausten perusteella. Toftin tulkkausmalli pohjaa hyvin pitkälti tulkin subjektiiviseen tulkintaan, jollaiseen Roslöfin ja Veitosen (2006, 172) mukaan ei olla vielä totuttu.

5.5 Haastateltujen ajatuksia musiikin tulkkauksen toteutuksesta

Viittomakielen tulkin sijoittumisesta musiikin tulkkauksen yhteydessä tuntuu haastatelluilla tulkinkäyttäjillä olevan keskenään eriäviä mielipiteitä. Haastateltava 1 korostaa, että sijoittuminen on aina tapauskohtaista ja riippuvaista vuorovaikutuksesta järjestäjän, tulkkauksen järjestäjän ja tulkinkäyttäjän välillä. Haastateltava 2 toivoisi tulkin sijoittuvan lähelle esiintyjää, jotta voisi helposti nähdä sekä esiintyjän että tulkin. Haastateltava 3 puolestaan toivoisi tulkin sijoittuvan lähellensä, jotta tulkki ei näkyisi vain pienenä pisteenä. Hän kuitenkin toivoo, että tulkki sijoittuisi samaan linjaan esiintyjän kanssa, jolloin hän voisi seurata molempia katsettaan kääntämättä.

Asiakkaiden tarpeiden huomioiminen onkin vastausten perusteella tärkeää ja samaa heijastelevat Jokipaltion kokemukset ja kuvailutulkkauksen periaatteet. Kuvailun sisältö määräytyy aina vastaanottajan toiveiden ja tarpeiden mukaan (Lahtinen & Palmer & Lahtinen 2009, 32). Jokipaltio tuo mielenkiintoisen näkökulman esiin huomauttamalla, että eläytyminen voi kuitenkin olla tulkille haastavampaa, mikäli hän on kovin lähellä asiakasta. Jokipaltion näkemyksen mukaan seisovaa tulkkia on mukavampi katsella kuin istuvaa tulkkia. Tämä ei kuitenkaan hänen mukaansa tarkoita, etteivätkö

tulkkaukset, joissa tulkki istuu, voisi olla onnistuneita. Kuten aikaisemmin jo käy ilmi, Birleyn mukaan tulkin olisi hyvä olla kaikkien nähtävillä.

Haastateltavat 1 ja 2 pitävät tulkkauksen heijastamista valkokankaalle potentiaalisena vaihtoehtona, mikäli tila on suuri. Haastateltavan 2 mielestä tämä ei kuitenkaan ole miellyttävin vaihtoehto. Hänestä on mielekkäämpää seurata suoraan tulkkia. Haastateltava 3 ei ota valkokankaalle heijastamiseen kantaa, mutta hänen vastauksistaan käy ilmi, että hän kokee henkilökohtaisen tulkkauksen toimivaksi tulkkausratkaisuksi musiikin tulkkauksen yhteydessä.

Birley pitää tulkkauksen näyttämistä isolta näytöltä mahdollisena, mikäli tulkkia ei voida saada oikeasti nähtäville. Esimerkiksi oopperassa voisi olla mahdollista näyttää viittomakielinen tulkkaus isolta näytöltä, jolloin esityksen seuraaminen olisi vaivattomampaa. Hän kuitenkin tuo esiin toiveen, ettei tulkkausta olisi etukäteen nauhoitettu.

But PLEASE no taped appearances, it would be considered an insult. How would a hearing audience feel if they came to an taped performance? It is the same thing. (Birley, käännös LIITE 5)

Kaikkien haastateltujen tulkinkäyttäjien mukaan näkyvyyden varmistaminen on tärkeää. Kulttuuria kaikille -palvelun laatimassa Teattereiden saatavuuden tarkistuslistassa näkyvyyden asiakkaiden toiveiden kuuleminen ja yhteistyö asiakkaiden kanssa keskeisenä osana strategista työtä (Kulttuuria kaikille 2013b). Ei liene järkevää toteuttaa musiikin kuvailua suurella näytöllä, mikäli suurin osa paikalle saapuvista tulkinkäyttäjistä toivoisi henkilökohtaista tulkkausta, kuten esimerkiksi Haastateltava 3. Tämä on ensisijaisesti tärkeää tapahtumanjärjestäjän näkökulmasta, mutta tulkkauksen toteuttava viittomakielen tulkki voi myös tuoda asiantuntemuksensa esiin tällaisissa tilanteissa.

Vaatetuksen suhteen haastatelluilla tulkinkäyttäjillä ei tunnu olevan erityisiä toiveita juuri musiikin tulkkauksen osalta. Kaikki haastateltavat antavat ymmärtää, että sellainen vaatetus, mikä yleensäkin on tulkkaustilanteeseen tai kyseiseen tilanteeseen sopiva on sopiva myös musiikkia tulkatessa. Esimerkiksi Haastateltava 3 tuomitsee suuret kaula-aukot kaikissa tulkkaustilanteissa ja Haastateltava 2 sekä Birley kertovat

mustan olevan aina toimiva väri tulkin vaatetuksessa. Birley lisää vielä, että ali- tai ylipukeutuminen ei ole suotavaa. Haastateltava 1 kuitenkin erittelee, ettei toivoisi musiikkia tulkkaavalla tulkilla olevan suuria, heiluvia hihoja tai isoa ja näyttävää kaulaliinaa koko kaulan alueen peittona.

Haastattelun yhteydessä täytettyjen lomakkeiden (Liite 4) kautta asiaa tarkasteltaessa, voidaan todeta, että tärkeintä on tulkin eläytyminen ja vasta sen jälkeen tulevat tekniset seikat, kuten valaistus, pukeutuminen ja sijoittuminen (Kuvio 2). Teknisten seikkojen keskinäinen tärkeysjärjestys puolestaan tuntuu olevan makuasia ja määrittyvän jokaisen asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan. Huomattavaa on kuitenkin, että kaikki kolme kuuroa vastaajaa ovat pitäneet valaistusta tärkeimpänä teknisenä seikkana, joka tulisi huomioida tulkkauksessa.

	valaistus	pukeutuminen	sijoittuminen	eläytyminen
Haastateltava 1	2	4	3	1
Haastateltava 2	2	4	3	1
Haastateltava 3	3	2	3	1
Jokipaltio	4	2	3	1
Birley	1	3	2	1

Kuvio 2. Tulkkauksessa huomioitavat seikat tärkeysjärjestyksessä.

Kun kysytään instrumentaalimusiikin tulkkaustaitojen vaikutuksesta tulkin valintaan, ovat vastaukset vaihtelevia. Haastateltava 1 sanoo suoraan, ettei pidä tätä tärkeimpänä asiana, mikäli voi valita tulkin itse. Haastateltava 3 taas ei suoraan kommentoi asiaa, mutta hänen vastauksistaan käy ilmi, että hän on nauttinut tulkkauksista, joissa tulkki/tulkit ovat panneet parastaan. Haastateltava 2 puolestaan kertoo, että tulkin instrumentaalimusiikin tulkkaustaidoilla voisi olla vaikutusta päätökseen riippuen tilanteen luonteesta.

Jos olisin esimerkiksi menossa balettiin, mielelläni ottaisin tulkin joka osaa tulkata musiikkia kuin sen joka viittooo ”musiikki soi”. Mutta luulen, että tämä on uusi asia, eivätkä kuurot ole osanneet ajatella, että voisivat vaatia parempaa musiikin tulkkausta. (Haastateltava 2)

Birley myöntää tulkin instrumentaalimusiikin tulkkaustaidoilla olevan vaikutusta tulkin valintaan. Hän perustelee kantaansa seuraavasti:

Yes, I admit. I want the best and who can do the job. I believe it is the same with hearing people. Would people want to listen to amateur singers??? (Birley, käännös LIITE 5)

Myös Jokipaltio kertoo instrumentaalimusiikin tulkkaustaitojen vaikuttaneen tulkin valintaan tulkin kirkollisten käännösten hallitsemisen ohella.

Yleensä, jos mää itte voin no se riippuu vähän, harvemmin voin valita, koska ne tulee niinku Kelan kautta. Mutta tota sillon kun on voinut valita, niin tota joo, täytyy tunnustaa kyllä että kyl sillon ollu myös merkitystä, että miten mää oon nähny heidän viittovan virsiä esimerkiks ja musiikkia. (Jokipaltio)

6 LOPUKSI

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen kautta saamani vastaukset tutkimuskysymyksiini ja pohdin tutkimukseni onnistumista ja luotettavuutta metodikirjallisuuden valossa. Lisäksi esittelen jatkotutkimusaiheita, jotka nousivat mieleeni tätä opinnäytetyötä tehdessäni.

6.1 Tutkimustulokset

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni oli *Mitä viittomakielen tulkin asiakkaat toivovat instrumentaalimusiikin tulkkaukselta?* Tutkimuksessa selvisi, että haastatellut viittomakielen tulkin asiakkaat toivovat instrumentaalimusiikin tulkkaukselta tulkin eläytymistä tilanteen sallimissa rajoissa. Riittäväksi ei koeta tulkkaustratkaisua, jossa tulkit viitto viittoman MUSIIKKI. Instrumenttien ja soitonvoimakkuuden ilmentämistä tulkkauksen kautta pidetään tärkeänä. Asiakkaasta riippuen tärkeää saattaa olla myös sävelkorkeuden välittyminen. Teknisestä näkökulmasta tarkastellen on tämän tutkimuksen valossa tärkeintä, että tulkit huolehtii näkyvyydestä tapahtuipa se sitten valaistuksen, sijoittumisen tai jonkin muun teknisen ratkaisun avulla.

Toisena tutkimuskysymyksenä kysyttiin, kuinka viittomakielen tulkit voisivat vastata ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta esiin nousseisiin toiveisiin. Tulkinkäyttäjiltä kerätyn haastatteluaineiston perusteella viittomakielen tulkit voisivat imitoida soivien soittimien soittamista siten, että he samalla non-manuaalisesti välittäisivät myös tietoa musiikkiin liittyvästä tunnetilasta ja soitonvoimakkuudesta. Kielellinen soitonvoimakkuuden ilmentäminen ei asiakkaiden mielestä ole tarpeen. Birleyn mukaan tulkinkäyttäjien esittämiin toiveisiin vastaaminen onnistuisi parhaiten siten, että instrumentaalimusiikin tulkkaukseen toteutettaisiin paritulkkaus, kuoron ja kuulevan tulkin voimin. Birleyn mukaan instrumentaalimusiikin tulkkauksen laatua voitaisiin parantaa, mikäli tulkeille järjestettäisiin erityistä koulutusta musiikin tulkkauksesta.

Asiakkaiden toiveiden kuuleminen ja tarpeiden huomioiminen on hyvin tärkeää onnistuneen instrumentaalimusiikin tulkkauksen näkökulmasta. Mielestäni instrumentaali-

musiikkia tulkkaavan viittomakielen tulkin kannattaisikin pyrkiä ymmärtämään asiakkaan kokemusta musiikista ja sen olemuksesta, sillä monelta osin tulkkaukseen liittyvät toiveet tuntuvat kulkevan käsi kädessä sen kanssa, mitä musiikin ajatellaan olevan.

6.2 Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimusaiheita

Opinnäytetyötä varten kerätty aineisto jäi hieman suppeammaksi kuin alun perin oli tarkoitus. Haastateltuja tulkinkäyttäjiä oli tarkoitus olla yhteensä viisi, kolme kuuroa ja kaksi kuuroutunutta. Yksi kuuro ja yksi kuuroutunut haastateltava jättivät kuitenkin vastaamatta kysymyksiin haastatteluun suostumisestaan huolimatta. Syy vastaamatta jättämiseen saattoi periaatteessa olla mikä tahansa, mutta vastaamattomuuteen saattoi vaikuttaa myös kysymysten runsaus. Kenties ytimekkäämmällä sähköisellä haastattelulla tai kasvokkain toteutetulla teemahaastattelulla olisin saanut myös nämä kaksi puuttuvaa vastausta. Vilkan (2005, 126) näkemyksen mukaan aineistoani voitaisiin kuitenkin pitää riittävänä, sillä sen avulla on ollut mahdollista tarkastella instrumentaalimusiikin tulkkausta asiakasnäkökulmasta eli tutkimusaineisto on onnistuneesti toiminut apuvälineenä tutkittavan ilmiön ymmärtämisessä.

Tutkimuksen luotettavuutta heikentävänä tekijänä voidaan pitää viittomakielisten haastateltujen haastattelemista kirjoitetun suomen avulla. Henkilökohtaisesti koen kuitenkin voineeni turvata tutkimukseni luotettavuutta tässä asiassa, sillä keräämästäni aineistosta näkee, että esittämäni kysymykset ja haastateltavien antamat vastaukset kohtaavat. Tätä voi mielestäni pitää merkinä haastateltujen riittävästä luetun suomen kielen ymmärtämistaidosta. Lisäksi saadut vastaukset ovat enimmäkseen oikein kirjoitettua, hyvää suomea, joten uskoisin, että väärinymmärryksiltä on välttytty myös toiseen suuntaan. Samankaltaisten havaintojen valossa uskoisin myös Birleyn haastattelun toteutuneen luotettavalla tavalla. Lisäksi Birleylla oli mahdollisuus täydentää antamiaan vastauksia suomalaisella viittomakielellä toteutetussa teemahaastattelussa.

Tutkimuksen teoreettinen toistettavuus lisää tutkimuksen luotettavuutta. Jotta lukija voisi päätyä samaan tulokseen kuin tutkimuksen tekijä, tulee tutkijan selvittää lukijalle

tutkimusprosessin kulku sekä havainnollistaa päättelyä ja tulkintaa aineistokatkelmien avulla. (Vilkkä 2005, 160.) Mielestäni luotettavuuden kriteerit toteutuvat tältä osin opinnäytetyössäni, sillä luvussa 2 on esitelty tutkimusmenetelmät ja haastattelun kulku seikkaperäisesti ja luvussa 5 on tuloksia tarkasteltaessa käytetty runsaasti katkelmia haastatteluista saamastani aineistosta. Näin uskoisinkin saavuttaneeni tarvittavan läpinäkyvyyden tässä opinnäytetyössäni.

Tutkimukseni kautta mieleeni nousi joitakin jatkotutkimusideoita. Mielestäni hyödyllistä voisi olla asiakaspalautteen kerääminen tulkatun oopperaesityksen jälkeen. Tätä tutkimusta voisi tehdä yhteistyössä myös Oopperan kanssa, sillä Ooppera voisi viittomakielen tulkkien ohella hyötyä kerätystä palautteesta ja kehittää toimintaansa ja saavutettavuuttansa saadun asiakaspalautteen avulla. Viittomakielen tulkkausta seuraavalta oopperayleisöltä voitaisiin saada hieman vastaavaa aineistoa kuin tässä tutkimuksessa, mutta huomattavasti laajemmassa mittakaavassa. Lisäksi kaikki vastaajat olisivat samalla lähtöviivalla kysymyksiin vastatessaan, mikäli kysymyksiä esitettäisiin vain juuri kyseisestä näytöksestä. Myös näytöksen tulkanneet tulkit hyötyisivät saamastaan palautteesta suoritustaan arvioidessaan. Näin ollen yhteistyöhön ryhtyminen hyödyttäisi myös tutkimukseen osallistuvia viittomakielen tulkkeja.

Toinen mahdollisuus asiakkaiden mielipiteiden kartoittamiseen instrumentaalimusiikin tulkkauksen suhteen olisi tuottaa muutama erilainen instrumentaalimusiikin tulkkaus ja kerätä niistä mielipiteitä kuuroilta ja kuuroutuneilta tulkinkäyttäjiltä. Tutkimuksessa käytettävät tulkkausnäytteet voitaisiin tuottaa vaikkapa Birleyn, Toftin (2002, 35-37) ja Halvorsenin (2002, 51-53) tulkkausratkaisumalleja hyödyntäen. Tällöin kaikilla tutkimukseen osallistujilla olisi jälleen samat lähtökohdat vastaamiseen, koska kaikille näytettäisiin samat näytteet. Toivonkin tämän opinnäytetyön toimivan innostuksen lähteenä tuleville tutkimuksille sekä kättä pidempänä ensiapuvälineenä instrumentaalimusiikin tulkkauksia tekeville tulkeille, kunnes kattavampia tutkimuksia tai kenties koulutusta instrumentaalimusiikin tulkkauksesta saadaan toteutettua.

LÄHTEET

- Andante. Klassisen musiikin tietosanakirja 2002. Korhonen, Kimmo (toim.) Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Brown, Mindy & Wagenaar, Gerdinand 2002. Teoksessa Kvarme, Torunn & Navelsaker, Sonja & Stadshaug, Linda (toim.) Performance interpreting – a piece of Art? A report of Efsli Conference 2002 in Oslo, Norway. English translation by Goborg, Kathrine & Forsgren Göran. Oslo: Tolkeforbundet, 41-45.
- Efsli 2002. Performance interpreting – a piece of Art? A report of Efsli Conference 2002 in Oslo, Norway. Kvarme, Torunn & Navelsaker, Sonja & Stadshaug, Linda (toim.). English translation by Goborg, Kathrine & Forsgren Göran. Oslo: Tolkeforbundet.
- Halforsen, Rolf Piene 2002. Teoksessa Kvarme, Torunn & Navelsaker, Sonja & Stadshaug, Linda (toim.) Performance interpreting – a piece of Art? A report of Efsli Conference 2002 in Oslo, Norway. English translation by Goborg, Kathrine & Forsgren Göran. Oslo: Tolkeforbundet, 51-53.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hytönen, Niina 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 66-83.
- Jokinen, Markku 2000. Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Malm, Anja (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Fin Lectura, 79-101.
- Kangasniemi, Terhi & Karvinen, Susanna & Oranne, Anna & Turtiainen, Hanna-Kaisa 2008. Laulamme päivät halki. PMMP:n konsertin yhteistoiminnallinen tulkkaus. Diakonia ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Kansalliskirjasto 2012. Musiikin verkkosanasto. Viitattu 19.08.2012.
<http://vesa.lib.helsinki.fi/musa/index.html>
- Kulttuuria kaikille 2012a. Mitä on saavutettavuus? Viitattu 27.11.2012.
http://www.kulttuuriakaikille.info/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus
- Kulttuuria kaikille 2012b. Saavutettavuus. Viitattu 27.11.2012.
<http://www.kulttuuriakaikille.info/saavutettavuus>
- Kulttuuria kaikille 2012c. Saavutettavuus eri aistien avulla. Viitattu 27.11.2012.
http://www.kulttuuriakaikille.info/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus_saavutettavuus_eri_aistien_avulla
- Kulttuuria kaikille 2013a. Teatteria kaikille! Opas teattereille saavutettavaan toimintaan. Viitattu 15.3.2013.
http://www.cultureforall.info/doc/tietopakettit_ja_oppaat/teatteria_kaikille_opas.pdf
- Kulttuuria kaikille 2013b. Teattereiden saavutettavuuden tarkistuslista. Viitattu 23.3.2013.

- http://www.kulttuuriakaikille.info/doc/tarkistuslistat/Teattereiden_saavutettavuuden_tarkistuslista.pdf
- Lahtinen, Riitta 2010. Ympäristön kuvailua monin keinoin ja aistein. MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 4/2010.
- Lahtinen, Riitta & Palmer, Russ & Lahtinen, Merja 2009. Aisti kuvailu. Helsinki: Art-Print Oy.
- Lahtinen, Suvi & Varjonen, Elina 2011. Äänelle muoto ja nuotille paikka: musiikin kuvailu kuurosokealle. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Lankinen, Una 2003. Rytmia veressä – Tulkkauksella tuntoaistin kautta musiikin maailmaan. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Lehtonen, Kimmo 1989. Teoksessa Lehtonen, Kimmo (toim.) Musiikki terveyden edistäjänä. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö, 9-43.
- Louhimaa, Riina & Tuomisto, Kaisa 2012. Suklaasydämiä laulavilla käsillä; Neljän yhteislaulun kääntäminen viitotulle puheelle. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Mahmoud, Nora 2012. Säveliä silmille: Viittomakieltä sekä tanssia sisältävä käännös ja tulkinta musiikkiteoksesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Miettinen, Anu & Toivanen, Jenni Musiikin elementtien välittäminen ja lyriikkojen tulkkaaminen suomalaiselle viittomakielelle. Toiminnallinen opinnäytetyö Jari Sillanpään Al Ritmo Latino -konsertin tulkkauksesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Näkövammaisten kulttuuripalvelu 2012. Mitä kuvailutulkkaus on? <http://www.kulttuuripalvelu.fi/?id=9>. Viitattu 24.11.2012.
- Otavan iso musiikkitietosanakirja 5 Raphel – Öttingen 1979. Ruotsinkielinen alkuteos Sohlmans Musiklexikon. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Pekkilä, Erkki 1988. Musiikki tekstinä. Kuulonvaraisen musiikkikulttuurin analyysiteoria ja –metodi. Helsinki: Suomen Musiikkitieteellinen Seura.
- Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J. 1986. Mitä kääntäminen on? Helsinki: Oy Gaudemus Ab.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Tavoitteena toimivat tulkkauskäytännöt. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 163–179.
- Sarkkola, Juha 2009. Mitä rytmistä tulee kielentää? Rytmiiikan kehollisesta ja visuaalisesta välittämisestä viittomakielisten rytmiiikan opetuksessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Suomen kansallisooppera 2012. Rigoletto ja Robin Hood tulkataan viittomakielelle Oopperassa. Viitattu 27.11.2012. http://www.ooppera.fi/palvelut/lehdistopalvelut/lehdistotiedotteet/211/rigoletto_ja_robin_hood_tulkataan_viittomakielelle_oopperassa

- Toft, Nana 2002. Teoksessa Kvarme, Torunn & Navelsaker, Sonja & Stadshaug, Linda (toim.) Performance interpreting – a piece of Art? A report of Efsli Conference 2002 in Oslo, Norway. English translation by Goborg, Kathrine & Forsgren Göran. Oslo: Tolkeforbundet, 35–37.
- Torkkeli, Kirsi 2012. Kymmenen virttä kouluun; Evankelis-luterilaisen kirkon virsisuosituslistalta (1-2 luokat) valittujen kymmenen virren käännökset viitotulle puheelle. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Valtonen, Anu 2005. Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Vilkka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- YLE 2013. Vuoden 2013 Viittomakielinen teko –palkinto Kansallisoppperalle. Viitattu 19.4.2013.
http://yle.fi/uutiset/vuoden_2013_viittomakielinen_teko-palkinto_kansallisoppperalle/6492578

LIITTEET

Teemahaastattelun runko

LIITE 1

Millaisissa tilanteissa instrumentaalimusiikkia tulisi tulkata/tulkataan?

Kuinka usein arvelisit olevasi tilanteessa, jossa on instrumentaalimusiikkia?

Millaisia kokemuksia sinulla on instrumentaalimusiikin tulkkauksesta?

Millaisia elementtejä musiikissa mielestäsi on?

Minkä elementtien välittymisen koet tärkeimpänä?

Minkälaisin keinoin toivoisit tulkin välittävän musiikin elementtejä?

Kuinka tarkasti haluaisit tulkin kuvailevan tunnetiloja, joita hänen mielestään musiikki välittää?

Kuinka tarkasti toivoisit kuvailtavan soivia instrumentteja?

Kuinka tarkasti toivoisit tulkin välittävän soivan musiikin sävelkorkeutta tai voimakkuutta?

Kuinka tarkasti toivoisit tietäväsi, kuinka kovaa mikäkin instrumentti soi?

Haluaisitko tulkin selkeästi ilmentävän kappaleen taitekohtia tai toistuvia teemoja?

Miten tämä tulisi tehdä?

Haluaisitko tulkin ilmentävän soivan kappaleen tyyliuuntaa tai aikakautta? Miten tämä tulisi tehdä?

Kuinka tulkin tulisi eläytyä instrumentaalimusiikin tulkkamiseen? Milloin eläytyminen menee yli?

Miten tulkin vaatetus vaikuttaa musiikkikokemuksen välittymiseen?

Tulisiko tulkin olla kaikkien nähtävillä vai sijoittuneena lähellesi? Tuleeko mieleesi muita toiveita tulkin sijoittumisesta silloin, kun on kyse instrumentaalimusiikin tulkkamisesta?

Asettaako instrumentaalimusiikin tulkkauksen mielestäsi jonkinlaisia teknisiä vaatimuksia, esim. valaistuksen suhteen? Toivoisitko isossa tilassa, että tulkkauksen heijastettaisiin valkokankaalle?

Mikäli tilaisit juhliin tulkin, voisiko tulkkitoiveeseesi vaikuttaa tulkin taito tulkata musiikkia?

Mikä on mielestäsi tärkeintä instrumentaalimusiikin tulkkauksessa? Mitä tulkkien tulisi muistaa?

Tuleeko mieleesi vielä jotakin muuta aiheeseen liittyvää, jota en ole huomannut kysyä?

Haastattelu instrumentaalimusiikin tulkkauksesta

LIITE 2

Haastattelija: Siina Liimatainen**Vastaaja:****Päiväys:**

Kiitos mielenkiinnostasi opinnäytetyötäni kohtaan!

Vastaa alla oleviin kysymyksiin tulkinkäyttäjän kokemuksiisi nojaten. Pyri vastaamaan mahdollisimman totuudenmukaisesti. Tässä haastattelussa kerätään mielipiteitä ja ajatuksia, joten vääriä vastauksia ei luonnollisestikaan ole. Kaikki vastaukset säilyvät luottamuksellisesti minulla. Opinnäytetyössäni käsittelen vastauksia nimettöminä ja siten, ettei vastaajaa voi muutenkaan tunnistaa.

Voit kirjoittaa vastauksesi tähän tiedostoon, tallentaa tiedoston esimerkiksi työpöydällesi ja sen jälkeen liittää tiedoston sähköpostiviestin liitteeksi. Palauta vastauksesi osoitteeseen siina.liimatainen@humak.edu 14.3.2013 mennessä.

Tässä opinnäytetyössä ei käsitellä laulujen sanojen kääntämistä vaan itse musiikin kuvailua. Toivoisinkin, että pyrkisit vastaamaan tästä näkökulmasta, vaikkei jokaisessa kysymyksessä puhutakaan erityisesti instrumentaalimusiikista tai soitinmusiikista.

Vastaamisen iloa!

Millaisia kokemuksia sinulla on musiikin tulkkauksesta?

Milloin sanatonta musiikkia tulisi mielestäsi tulkata?

Mitä toivoisit tulkin tekevän, kun tulkkauksilanteessa alkaa soida musiikki?

Millaisia elementtejä musiikissa mielestäsi on? (Mikäli kysymys tuntuu haastavalta, voit myös pohtia, kuinka selittäisit sanan *musiikki* merkityksen.)

Minkä elementtien välittymisen koet tärkeimpänä? (Mitä toivoisit musiikin tulkkauksen välittävän?)

Minkälaisin keinoin toivoisit tulkin välittävän musiikin elementtejä/musiikkia?

Kuinka tarkasti haluaisit tulkin kuvailevan tunnetiloja, joita hänen mielestään musiikki välittää?

Kuinka tarkasti toivoisit kuvailtavan soivia instrumentteja?

Kuinka tarkasti toivoisit tulkin välittävän soivan musiikin sävelkorkeutta tai voimakkuutta?

Kuinka tarkasti toivoisit tietäväsi, kuinka kovaa mikäkin instrumentti soi?

Haluaisitko tulkin selkeästi ilmentävän kappaleen taitekohtia tai toistuvia teemoja? Mikäli osaat kertoa, kuvaile myös, miten tämä tulisi mielestäsi tehdä.

Haluaisitko tulkin ilmentävän soivan kappaleen tyyllisuuntaa tai aikakautta? Kuinka?

Kuinka tulkin tulisi eläytyä instrumentaalimusiikin tulkkaukseen? Milloin eläytyminen menee yli? Voiko se mennä yli?

Miten tulkin vaatetus vaikuttaa musiikkikokemuksen välittymiseen?

Tulisiko tulkin olla kaikkien nähtävillä vai sijoittuneena lähellesi? Tuleeko mieleesi muita toiveita tulkin sijoittumisesta silloin, kun on kyse instrumentaalimusiikin tulkkauksesta?

Asettaako instrumentaalimusiikin tulkkauksella mielestäsi jonkinlaisia teknisiä vaatimuksia, esim. valaistuksen suhteen? Toivoisitko isossa tilassa, että tulkkauksella heijastettaisiin valkokankaalle?

Mikäli tilaisit juhliin tulkin, voisiko tulkkitoiveeseesi vaikuttaa tulkin taito tulkata musiikkia?

Mikä on mielestäsi tärkeintä instrumentaalimusiikin tulkkauksessa? Mitä tulkkien tulisi muistaa?

Tuleeko mieleesi vielä jotakin muuta aiheeseen liittyvää, jota en ole huomannut kysyä?

LUPA**LIITE 3**

Annan luvan Humanistisen ammattikorkeakoulun viittomakielentulkinnon koulutusohjelman opiskelija Siina Liimataiselle käyttää tässä haastattelussa saatuja tietoja seuraavin ehdoin:

	Kyllä	Ei
Haastattelua saa käyttää opinnäytetyön aineistona	☐	☐
Nimeni saa paljastaa opinnäytetyössä	☐	☐

Helsingissä ___ / ___ 2012

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Ominaisuuksien tärkeysjärjestys

LIITE 4

Merkitse tärkeysjärjestykseen siten, että numero yksi tarkoittaa tärkeintä ominaisuutta.

Instrumentaalimusiikin tulkkauksen tulisi mielestäni välittää...

soivia instrumentteja	☐
sävelkorkeutta	☐
tunnelmaa	☐
soiton voimakkuutta	☐
taitekohtia/toistuvia teemoja	☐
tyylilajia/tyylisuuntaa	☐

Tulkin tulisi huolehtia instrumentaalimusiikkia tulkatessaan oikeanlaisesta...

valaistuksesta	☐
pukeutumisesta	☐
sijoittumisesta	☐
eläytymisestä	☐

Haastateltava:

Paikka:

Aika:

Haastateltavan allekirjoitus:

s. 24

I have been Deaf since birth but whenever an interpreter explains the sounds, I am always appreciative and it does stir up my senses and emotions. (Birley)

Olen ollut kuuro syntymästäni saakka, mutta mikäli tulkki kuvaa sointia olen aina kiitollinen, sillä se herättää aistini ja herättää tunteita. (Birley, käännös S.L.)

I believe the interpreter ought to be in a place where everyone could see her/him. - - - In the past, I have had hearing people come up to me and tell me how much they enjoyed watching. (Birley)

- - minusta tulkin tulisi olla sijoittuneena paikkaan, josta kaikki voisivat nähdä hänet. - - - Niinkin on käynyt, että kuulevat ovat tulleet luokseni ja kertoneet, miten kovasti he ovat nauttineet näkemästään (puhuu tulkkauksen jälkeisestä palautteesta). (Birley, käännös S.L.)

s. 30

- - it CANNOT be just regular interpreting. For this, it means that some certain ethics and rules need to be broken. I have been seriously considering creating such courses to train interpreters for this purpose. Not simply anyone can do this. It requires certain skills to be able to do this. (Birley)

- - se (instrumentaalimusiikin tulkkaus) ei voi olla vain tavanomaista tulkkausta. Niinpä se tarkoittaakin, että etiikkaa ja sääntöjä on rikottava. Olen tosissani miettinyt sellaisten kurssien järjestämistä, jossa tulkkeja koulutettaisiin tätä tarkoitusta varten. Yksinkertaisesti kuka vaan ei pysty tähän. Tähän vaaditaan tiettyjä kykyjä. (Birley, käännös S.L.)

For this, I think that two interpreters are needed. One hearing and one Deaf working together. Native signers are always the best so, for the lyrics, I think that a Deaf interpreter ought to do it while the hearing interpreter take up the instrumental music itself. Both work together as one. This is the best solution, I

believe. (Birley)

Tähän (musiikin tulkkaukseen) tarvitaan mielestäni kaksi tulkkia. Kuuleva ja Kuuro tekemässä yhteistyötä. Natiivit viittojat ovat aina parhaita, joten heidän tulisi tulkata lyriikat samalla kun kuuleva tulkki hoitaa itse instrumentaalimusiikin tulkkauksen. Molemmat työskentelemässä yhdessä. Se on paras ratkaisu, uskoisin. (Birley, käännös S.L.)

- - but I cannot emphasise the importance of having two interpreters (Deaf and hearing) to work together. For this kind of music interpreting, it requires special training. Simply or basic interpreting WILL NOT work. (Birley)

- - en voi liikaa korostaa, että pitäisi olla kaksi tulkkia (Kuuro ja kuuleva) työskentelemässä yhdessä. Tämänkaltaiseen musiikin tulkkaukseen tarvitaan erityistä harjoittelua. Yksinkertainen tai tavallinen tulkkkaus EI TULE toimimaan. (Birley, käännös S.L.)

s. 31

But PLEASE no taped appearances, it would be considered an insult. How would a hearing audience feel if they came to an taped performance? It is the same thing. (Birley)

Mutta PYYDÄN, ei nauhoitettuja esiintymisiä, sitä pidettäisiin loukkaavana. Miltä kuulevasta yleisöstä tuntuisi, jos he tulisivat nauhoitettuun esitykseen? Se olisi sama asia. (Birley, käännös S.L.)

s. 32

Yes, I admit. I want the best and who can do the job. I believe it is the same with hearing people. Would people want to listen to amateur singers??? (Birley)

Kyllä, myönnetään. Haluan parhaan (tulkin) ja sen joka osaa työnsä. Luulenpa, että sama on kuulevienkin kohdalla. Haluaisivatko kuulevat kuunnella amatööri-laulajaa??? (Birley, käännös S.L.)